

A.B.D ve Türkiye’de Geçmişten Günümüze Güvenlik Çalışmaları

Nil ŞATANA* ve Burak Bilgehan ÖZPEK**

Öz

Uluslararası İlişkiler disiplinde güvenlik alt dalı son yıllarda diğer alt dallarda da gerçekleşen akımı izleyerek geleneksel kuramsal çerçevelerden inşacı (konstrüktivist) ve eleştirel kuramlara yönelmektedir. Bu noktada Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri (A.B.D.)’nin farklı düzeylerde kuramsal açılımlar yaşadığı gözlemlenmektedir. Bu makale A.B.D.’de yürütülmekte olan güvenlik çalışmalarını kuramsal açıdan incelemekte ve geleneksel çalışmalar ile inşacı çalışmaların geçmişte ve günümüzde çalıştığı konuları saptamaktadır. Makalenin amacı, A.B.D.’deki güvenlik çalışmalarını kuram ve konular açısından inceledikten sonra Türkiye’deki güvenlik çalışmalarını incelemek ve ikisini karşılaştırmaktır. Türk akademisyenlerinin kuramsal çalışmalarının ve çalıştıkları konuların A.B.D. ile örtüşüp örtüşmediğini anlamak amacıyla geniş bir literatürün analizi yapılmaktadır. Böylece Türkiye’de güvenlik çalışmalarının gelişmesi için yapılabilecekler tartışılabilir.

Anahtar Kelimeler: Güvenlik Çalışmaları, Geleneksel Kuramlar, İnşacılık ve Eleştirel Kuram.

Security Studies in USA and Turkey from Past to Present

Abstract

Following the trend in other subfields of the international relations discipline, theoretical approaches to security studies transformed from traditional to constructivist and critical theories. The extent of this transformation is different in academic circles of the United States and Europe. While the U.S. is more open to constructivism as an alternative to traditional approaches, European security

* Yrd. Doç. Dr., Bilkent Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü.

** Doktora Öğrencisi, Bilkent Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü.

studies lean towards critical theory. In this paper, we analyze and compare American security studies subfield with the Turkish from a theoretical perspective. First, we analyze the topics of interest to traditional and constructivist studies in the U.S. during and after the Cold War. Next, we conduct a similar analysis of security studies in Turkey from a theoretical perspective. This comprehensive literature review and the following comparative analysis reveal the similarities and differences between American and Turkish security studies to point out the ways in which the field can be developed further.

Keywords: Security Studies, Traditional Theories, Constructivism and Critical Theory.

الأبحاث المتعلقة بالأمن في الولايات المتحدة الأمريكية وتركيا في الماضي والحاضر

نيل شاطانا

بوراق اوزبك

خلاصة:

ان قضية الأمن ضمن نطاق ضوابط العلاقات الدولية، بدأت بتخطي التطورات التي تحدث في السنوات الأخيرة بالنسبة لسائر القضايا لتتطور من اطار النظريات التقليدية الى نظريات منشئة وانتقادية. ويلاحظ هنا ان كلا من بلدان اوروبا والولايات المتحدة الأمريكية تعيش انفتاحا مؤسساتيا ولكن على مستويات متباينة. ان هذا المقال يعالج موضوع الابحاث المتعلقة بالأمن الجارية في الولايات المتحدة الأمريكية من زاوية مؤسساتية، ويلقي الضوء على المواضيع التي تتناولهاالفعاليات المتعلقة بالأمن، التقليدية منها والمنشئة في الماضي والحاضر. والهدف من هذا المقال هو تدقيق وتفحص الفعاليات الخاصة بالأمن في الولايات المتحدة الأمريكية من حيث المؤسسات والمواضيع، لينتقل منها الى تدقيق وتفحص نفس الأمر بالنسبة لتركيا، واجراء مقارنة بين الوضع في كلا البلدين. ويتولى المقال اجراء تحليل واسع للمصادر المختلفة للوصول بذلك الى مدى مطابقة ما يقوم به الاكاديميون في تركيا من ابحاث، والمواضيع التي يتناولونها في بحثهم، مع ما هو متبع في الولايات المتحدة الأمريكية. والهدف من ذلك كله هو مناقشة ما يمكن عمله لتطوير الفعاليات المتعلقة بالأمن في تركيا.

Giriş

Türkiye’de uluslararası ilişkiler yazınının son yıllarda önemli bir aşama kaydettiği söylenebilir. Artık üniversitelerde birçok uluslararası ilişkiler bölümü bulunmaktadır. Bu akademik birimlerin yanında düşünce merkezlerinin de bilgi üretme sürecinde aktif oldukları bir dönem yaşanmaktadır. Genel olarak uluslararası ilişkiler disiplinine ve özel olarak da güvenlik çalışmalarına karşı artan bu ilgi, kaçınılmaz olarak akademik yayınlara da yansımaktadır. Bu makaleyi yazarken amaç, Türkiye’deki güvenlik çalışmalarının geldiği noktanın kuramsal bir analizini yapmaktır. Bunu yaparken, Amerika Birleşik Devletleri’ndeki güvenlik çalışmaları incelenmiş ve Türkiye’deki güvenlik çalışmalarının dünya içindeki yerini saptama çabası güdülmüştür. Makalenin okuyucuya sağlayacağı bir başka katkı da A.B.D.’deki literatürün Türkçe olarak gözden geçirilmesidir. Bu sayede Türkiye’deki güvenlik çalışmalarının geldiği nokta tespit edilirken, aynı zamanda A.B.D.’deki güvenlik çalışmalarının durumu da incelenip bir karşılaştırma yapılabilir.

Makalede, A.B.D. ve Türkiye’deki güvenlik çalışmalarının geçmişte ve günümüzde yoğunlaştığı alanlar ve tartıştığı kuramlar teker teker ele alınmış ve örneklerle zenginleştirilerek anlatılmıştır. Sonuç bölümünde ise, Türkiye’deki güvenlik çalışmalarının dünya içerisindeki yeri değerlendirilmiştir.

Amerika Birleşik Devletleri’nde Güvenlik Çalışmaları

Uluslararası ilişkiler disiplininin diğer alt dallarında olduğu gibi güvenlik çalışmaları alt dalı da çalışma konuları ve kuramları açısından dünyada çeşitlilik göstermektedir. Özellikle Amerika Birleşik Devletleri (A.B.D.) ve Avrupa’da ağırlıklı çalışılmakta olan güvenlik çalışmaları, bu iki kıtada gerek çalıştığı kuramlar ve konular gerekse bu konuları çalışma yöntemleri açısından büyük farklılıklar göstermektedir. Bu bölümde, A.B.D.’deki güvenlik çalışmalarına odaklanılmakta ve özellikle kuramsal çerçevedeki farklılıkların çalışılan konulara etkisi inceleneceğinden yöntemsel farklılıklardan ziyade kuramsal bakış açılarına yoğunlaşılmaktadır.

Amerika Birleşik Devletleri’nde güvenlik çalışmaları, kuramsal olarak iki başlık altında incelenebilir. Bunlar, temel olarak ayırmak gerekirse, geleneksel güvenlik çalışmaları ve inşacı güvenlik çalışmalarıdır. Bu ayırım epistemolojik ve ontolojik farklılıkların çalışılan konu ve kuramları ayırıştırmasıyla ortaya çıkmış ve

1990'ların sonu itibariyle kıtada pek çok üniversiteyi birbirinden neredeyse düşmanlıkla ayıracak bir hale gelmiştir. Bu ayrımın 2009'a gelindiğinde artık eskisi kadar ateşli tartışmalara sebep olmadığı ve inşacı çalışmaların A.B.D.'de geleneksel çalışmalar kadar önemli bir yere sahip olmaya başladığı gözlemlenmektedir. Her ne kadar Michigan Üniversitesi gibi bazı üniversiteler kendi içlerinde inşacı akımlar çerçevesinde çalışma yapılmasını engellemekteyse de, genel olarak on sene öncesine göre yöntemsel tartışmaların dindiği ve toplumsal inşacı kuramın diğer temel kuramlar (grand theory) arasındaki yerini almaya başladığı söylenebilir.

Geleneksel güvenlik çalışmaları incelendiğinde, çoğu akademik makalede (neo)realist ve (neo)liberal kuramların etkisi gözlemlenmektedir.¹ Bu durum, uluslararası ilişkiler disiplininin siyaset bilimi kapsamında A.B.D.'de ağırlıklı çalışmaya başlamasıyla ortaya çıkmıştır. Bin yıldan fazla geçmişe sahip olan realist kuram, mantığındaki sadelik ve insan ruhunu ve yapısını değerlendirişindeki gerçekçilik sebebiyle sadece geçmişte değil günümüzde de hem akademisyenleri hem de politika yapıcılarını etkileyen bir düşünce yapısı olmuştur. İdealist/liberal kuram ise, realizme göre daha yeni bir kuram olmakla beraber realizmin aşırı sade ve düz mantığını eleştirmesi ve uluslararası ilişkilerin o kadar da basit bir mantıkla yürümediğini savunması sebebiyle yaygınlaşmıştır. Öyle ki, bu iki kuram arasındaki tartışma, uluslararası ilişkiler kuramcılarını yüzyılı aşkın bir süredir meşgul etmektedir.²

Geleneksel kuramlar olarak adlandırılan (neo)realist ve (neo)liberal kuramlar arasındaki tartışmanın kaynağı, bu iki kuramın temel varsayımlarından ziyade bu varsayımlardan çıkarılan sonuçların farklılığıdır. Hem realist hem de liberal kuramlar, temel varsayımları olarak, uluslararası sistemin yapısının anarşikliğine yani sistem içindeki hiçbir devletin diğerleri üzerine mutlak bir hakimiyet getirecek otoriteye sahip olmadığına dikkati çekmektedir. Ancak realizm bu varsayımdan yola çıkarak özellikle güç kavramı üzerinde durmakta ve uluslararası sistemdeki ana aktör olan devletin hayatta kalabilmek amacıyla diğer devletlere karşı sürekli bir güç çatışması içinde bulunacağını

1 Hem realist hem de liberal kuramın pek çok alt kuramı zaman içinde türemiş ve yaygınlaşmıştır. Bu makale genel olarak kuram ve alt dallarından bahsederken (neo)realizm ya da (neo)liberalizm terimlerini kullanmış, özellikle bir alt kuramdan bahsederken ise terimleri neorealizm ya da neoliberalizm şeklinde ele almıştır.

2 David Baldwin, *Neorealism and Neoliberalism: The Contemporary Debate*, New York: Columbia University Press, 1993.

ve böyle bir ortamda varlığını sürdürebilmek için kendine müttefik devletler arayarak yükselen devletlere karşı bir güç dengesi kurmaya çalışacağını savunmaktadır.³ Realizmin zayıf noktalarının iyileştirilmesi amacıyla ortaya çıkmış olan neorealist kuramlar da güç kavramına öncelik vermiş ve uluslararası sistemin yapısında anarşinin önemi yaklaşımına kutupluluk kavramını eklemiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında, A.B.D.’nin Sovyet Rusya ile süregelen Soğuk Savaşı esnasında, bu kuram büyük ilgi görmüş ve nükleer bir savaşın çıkmasından duyulan endişe ile Soğuk Savaş’ın getirdiği ‘uzak savaş’ kavramının iki süpergüç arasındaki doğrudan bir savaştan daha iyi olduğu kanaati benimsenmiştir. Öyle ki, kutup, yani sistemdeki toplam süpergüç sayısı üzerine pek çok çalışma yapılmış, bazı çalışmalar iki kutupluluğun barış getireceğini savunurken, diğerleri çok kutupluluğun güç dengesini daha iyi sağlayabildiğine dikkati çekmişlerdir.⁴

Artık geleneksel güvenlik çalışmalarının bir parçası haline gelmiş olan liberal kuramlar (neo)realist kuramlardan farklı olarak devlet dışı aktörlerin varlığını ve önemini vurgulamakta ve askeri güç yerine yumuşak güç kullanarak ortak güvenlik sağlama kavramı üzerinde durmaktadırlar. Liberal kuramın zayıf noktalarının giderilmesi amacıyla ortaya çıkmış olan neoliberal kuramlar ise güvenliğin sağlanmasında uluslararası örgütlerin önemine, karşılıklı bağımlılığın getirilerine⁵ ve devletlerarası işbirliğinin sağlanmasının çeşitli yollarına atıfta bulunmaktadırlar.⁶ Bir zamanlar binlerce yıllık realizme karşı çıktığı için yeni bir düşünce akımı olarak değerlendirilen (neo)liberal kuramlar, git gide daha çok kabul görerek gelenekselleşmiş, Kuzey Atlantik Paktı Örgütü (NATO) gibi uluslararası güvenlik örgütlerinin Soğuk Savaş bitmesine rağmen varlığını devam ettirmesi ve bölgesel örgütlerin daha da yaygınlaşması ile beraber özellikle ortak güvenlik alanında kabul görmeye başlamıştır.⁷

3 Hans J. Morgenthau, *Politics Among Nations: The Struggle for Peace*. New York: Knopf, 1967.

4 Kenneth Waltz, *Theory of International Politics*. MA: Addison Wesley, 1979; Kenneth Waltz, *Man, the State and War: A Theoretical Analysis*. New York: Columbia University Press, 1959; John J Mearsheimer, “Why We Will Soon Miss The Cold War” *The Atlantic Monthly* Cilt 266, No. 2, 1990, ss. 35-50; Richard N. Rosecrance, “Bipolarity, Multipolarity, and the Future.” *Journal of Conflict Resolution* Cilt: 10, 1966, ss. 314-27.

5 Joseph Nye ve Robert Keohane, *Power and Interdependence: World Politics in Transition*. Little, Brown and Company 1977.

6 Robert Axelrod ve William D. Hamilton, “The Evolution of Cooperation,” *Science* Cilt: 211, 1981, ss. 1390-96. Robert Axelrod, *The Evolution of Cooperation*, Basic Books, 1984. Robert Axelrod ve Robert O. Keohane, “Achieving Cooperation under Anarchy: Strategies and Institutions.” *World Politics* Cilt: 38, Ekim 1985, ss. 226-54.

7 Kenneth Waltz, “NATO’s Expansion: A Realist’s View.” in *Explaining NATO Enlargement*, ed. Robert Rauchhaus. London, UK: Frank Cass Press, 2001.

Öte yandan inşacı yaklaşımların sosyoloji gibi diğer sosyal ilimler disiplinlerinde daha uzun süredir kullanılmasına rağmen uluslararası ilişkilere ve güvenlik çalışmaları alt dalına girmeleri 1990'ların başına denk gelmektedir.⁸ Bu dönemde materyalist temeller ve rasyonalite anlayışı üzerine kurulmuş olan geleneksel realist ve liberal kuramlar ile bunların alt kuramları, başta Alexander Wendt olmak üzere siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler çalışan pek çok yazar tarafından eleştirilmeye başlanmıştır. Bu bağlamda, uluslararası sistemin değişmeyen bir yapısı bulunduğu varsayımı yıkılmış, kimlik, öğrenme ve algılama gibi kavramlar vasıtasıyla şekillenen sosyal yapılar, ulusal ve kişisel çıkarların ve eylemlerin belirlenmesinde önemli etkenler olarak görülmüştür. Liberal kuramın vurguladığı devlet dışı aktörlerin etkinliği üzerinde durulmuş ve Soğuk Savaş sonrası politikanın Soğuk Savaş esnasında kullanılan kuramlar aracılığıyla anlaşılamayacağı savunulmuştur.

Jeffrey Checkel'e göre inşacılık bir kuramdan da öte sosyal olgulara bir yaklaşım biçimidir ve kuramın tam olarak geliştirilmesi daha uzun bir süreç gerektirmektedir.⁹ Genel olarak, öznelarasıcılık (intersubjectivity) uluslararası politikayı incelemenin yöntemlerinden biridir. Wendt'in vurguladığı gibi aktörlerin davranışlarını uluslararası sistemin yapısı belirler ancak toplumsal bir inşacılık süreci içinde yapı ve amil (agent) karşılıklı olarak birbirlerini inşa etmektedir. Böylece inşacılık kuramında kimlik ve kişiden kişiye ve konuma göre değişen algılamaların uluslararası ilişkilerde menfaat kavramının önceden belirlenmişliğini değiştirdiğine inanılır. Bu sebeple de, inşa edilen kimliklerin uluslararası ilişkileri belirleme potansiyeline odaklanılır.¹⁰ Örneğin, Ted Hopf'a göre Sovyetler Birliği'ndeki kimliksel dönüşüm ülkenin dış politikasını etkilemiştir.¹¹ Yani, uluslararası normlar sürekli surette hem aktörleri hem de yapıyı değiştirerek çeşitli ulusal güvenlik kültürlerinin oluşumuna yol açmaktadır.¹²

8 Alexander Wendt, "Anarchy is What States Make of it: The Social Construction of Power Politics," *International Organization*, Cilt: 46, No. 2, 1992, ss. 391-426; Martha Finnemore, *National Interests in International Society*, New York: Cornell University Press, 1996; John Gerard Ruggie, "What Makes the World Hang Together? Neo-utilitarianism and the Social Constructivist Challenge." *International Organization* (CUP), Cilt. 52, No. 4, 1998, s. 855; Alexander Wendt, *Social Theory of International Politics*. Cambridge: Cambridge University Press, 1999.

9 Jeffrey T. Checkel, "The Constructivist Turn in International Relations Theory." *World Politics*, Cilt: 50, No. 2, 1998, ss. 324-348.

10 Martha Finnemore, *National Interests in International Society*. New York: Cornell University Press, 1996.

11 Ted Hopf, *Social Construction of International Politics: Identities and Foreign Policies, Moscow 1955-1999*. New York: Cornell University Press, 2002.

12 Peter Katzenstein, *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*. New York: Columbia University Press, 1996. Daha detaylı bir literatür özeti ve inşacılığın kendi içinde güvenlik çalışmaları yazınında nasıl ayrıldığını görmek için bakınız: Theo Farrell, "Constructivist Security Studies: Portrait of a Research Program." *International Studies Review*, Cilt: 4, No.1, 2002, ss. 49-72.

Özetle, A.B.D.’de güvenlik çalışmalarının ele aldığı konular bahsi geçen her bir kuramsal yaklaşıma göre değişim göstermektedir. Aşağıda bu konular ve kuramların günümüzdeki durumu geleneksel ve inşacı kuramlar olarak iki farklı başlık altında değerlendirilecektir.

Günümüzde A.B.D.’de Geleneksel Güvenlik Çalışmaları

(Neo)Realist Kuramlar

(Neo)realist kuramlar 1. Dünya Savaşı öncesi ve 2. Dünya Savaşı sonrası Soğuk Savaş yıllarının tamamında dünya dış politikasına hakim olmuşlardır. Bu kuramlar, Soğuk Savaş’ın Sovyetler Birliği’nin çöküşü ile aniden sona ermesi sonrasında (neo)liberal çevreler tarafından başarısız bulunmuşlardır. Sonuçta, bir kuramın başarısı ve değeri geçmişteki olayları açıklayabilirliğinin yanı sıra gelecekteki gelişmeleri öngörebilirliği açısından da değerlendirilmektedir.¹³ Yine de, uzun yıllar boyunca, realist kökenli kuramlar güvenlik ve dış politika konularını da aşarak hemen her uluslararası ilişkiler alt dalında akademisyenler ve karar vericileri etkileri altına almışlardır. Bu etki günümüzde de sürmekte ve hem akademisyenler hem de politika yapıcılar arasında (neo)realist kuramlara sıklıkla başvurulmaktadır.

Günümüzde realist kuramların hakim olduğu güvenlik çalışmalarında, ilk olarak neorealist ya da yapısalcı realist yayınlar ve politikalar göze çarpmaktadır. Bunlar, en eski uluslararası ilişkiler kuramı olarak kabul edilen realizmin izinden giderek geleneksel güç dengesi kuramını temel almakta ve uluslararası sistemin yapısını kutupluluk kavramı çerçevesinde tanımlamaktadırlar. Bugün de (neo)realist kuramların tartıştığı konular geçmişten büyük farklılık göstermemektedir çünkü kuram hiçbir devletin mutlak hakimiyet kuramadığı bir anarşik sistemin varlığını veri aldığından, uluslararası sistemin uzun vadede fazla değişmeyeceğini, sadece güç dengelemesinde farklılıklar yaşanacağını ve kutup ya da kutupların hangi devlet/ler olacağını değiştireceğini öngörmektedir.¹⁴ Kuram, güç ve güç dengesini geçmişte olduğu gibi günümüzde de vurgulamakta, ve sistemdeki süpergüçlerin (hegemon) sayısının (kutupların), uluslararası sistemdeki dengeyi nasıl etkileyeceği üzerine odaklanmaktadır.¹⁵

Özellikle son yıllarda küresel ekonomik krizin de etkisiyle neorealist çalışmalar

13 Bruce Bueno de Mesquita, *Principles of International Politics*, 2nd ed. Washington DC: CQ Press, 2002.

14 Kenneth Waltz, “Neorealism: Confusion and Criticism”, *Journal of Politics and Society*, Cilt: 15, 2004, ss. 2-7.

15 John Mearsheimer, “Reckless States and Realism”, *International Relations*, Cilt: 23, 2009, ss. 241-256.

tek kutuplu sistemin çok kutupluluğa evrilip evrilmeyeceği ve yeni bir soğuk savaşın başlayıp başlamayacağı gibi konulara yoğunlaşmaktadır.¹⁶ Pek çok saygın ve popüler dergi yeni bir soğuk savaş ihtimali üzerine editörlerine yazılar yazdırırken, bunların çoğu yeni bir soğuk savaşın uluslararası politika-ya ne kadar zararlı olacağı konusuna eğilmiştir.¹⁷ Batı medyasının karamsar ve muhafazakar bir kısmı ise, Gürcistan-Rusya savaşı ile beraber Soğuk Savaş'ın artık başlamış olduğuna ve önlenmesi için geç kalındığına dikkati çekmiştir.¹⁸

Bu arada, A.B.D.'de akademisyenler arasında 'Yeni Soğuk Savaş' kavramı A.B.D. ve Rusya arasında yaşanabilecek ya da yaşanmakta olan bir ikinci soğuk savaşın yanı sıra Batı ve Doğu (özellikle de Ortadoğu) arasında yaşanmaya başlanan gerginliğe de atfedildi. Juergensmeyer henüz 1993'te yazdığı bir makalede bunu, İslami terörün artışı ve Batı'yı düşman addetmesi ile açıkladı ve bundan sonraki soğuk savaşın bu iki kutubun oluşturduğu unsurlar arasında olacağını savundu.¹⁹ Geleneksel (neo)realist yazın, özellikle Rusya'da Putin gibi güç ve çıkar politikası izleyen bir liderin iktidarda olmasını, Çin'in askeri harcamalarının gün geçtikçe artmasını, A.B.D.'nin diğer ikincil aktörlerin tepkilerini hesaba katmadan Irak'ı işgal etmesini ve süpergüç olan A.B.D.'nin tek taraflı politikalarına karşı ikincil güçlerin girdikleri yumuşak dengeleme (soft balancing) eğilimlerini günümüzde çalıştığı konular arasına almıştır.²⁰

(Neo)realist kuramsal çerçeveye rakip olarak ortaya çıkmış bir başka güç odaklı kuram ise Organski ve Kugler tarafından formüle edilen Güç Geçişi Kuramı'dır (*Power Transition Theory*). Bu kuram günümüzde de A.B.D.'de etkinliğini sürdürmektedir ve Waltz'un önerdiği güç dengesinin üreteceği istikrarı reddeder; istikrarı baskın güçlere yani kutuplara meydan okuyabilecek güçlerin sistem içerisindeki pozisyonlarından tatmin olup olmadıklarıyla ilişkilendirir. Bu noktada, Waltzcu neorealistlerin odaklandığı gibi Güç Geçişi

16 Richard Sakwa, "New Cold War' or 'twenty years' crisis? Russia and International Politics", *International Affairs*, Cilt: 84, No. 2, 2008, ss. 241-267; Kenneth Waltz, "Structural Realism After Cold War", *International Security*, Cilt: 25, No. 1, 2000, ss. 5-41.

17 Zbigniew Brzezinski, "How to Avoid a New Cold War", 07.06.2007, <http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,1630544,00.html>. Son giriş tarihi: 3 Kasım 2009.

18 "Russia Invasion of Georgia Sparks New Cold War Rhetoric", 14.08.2008, <http://www.foxnews.com/story/0,2933,403747,00.html> Son giriş tarihi 4 Kasım 2009.

19 M. Juergensmeyer, *The New Cold War*. Ca: California University Press, 1993.

20 Stephen G, Brooks ve William C. Wohlforth, "Hard Times for Soft Balancing", *International Security*, Cilt: 30, No.1, 2005, ss. 72-108.

kuramı çerçevesinde yapılan yayınlar da, uluslararası sistemin devletler arası bir oyun sahası olduğunu kabul eder ama sistemin temel yapısının anarşik değil hiyerarşik olduğunu ve devletlerin materyal güçlerinin birbirleriyle olan ilişkilerini belirlediğini savunur. Ancak, yapısal realizmin Waltzcu yorumundan farklı olarak, uluslararası sistem içerisindeki büyük devletler arasındaki güçlerin birbirine yakın olmasının bir denge değil çatışma doğurduğu öngörülür. Baskın devlete karşı meydan okuyan yükselen devlet statükoyu değiştirmek ister ve bu istek savaşa sonuçlanabilir. A.B.D.’deki güvenlik çalışmaları arasında Güç Geçişi kuramının kuramsal çerçevesini kullanan yayınların da aynı yapısal realizm gibi, A.B.D. hegemonyasına karşı yükselen Çin ve Rusya gibi aktörlerin pozisyonlarına odaklandıkları ve sistemik değişim tahminleri yaptığı söylenebilir.²¹ Özellikle de Robert Gilpin’in baskın güç (hegemonic) savaşı kuramı²² izinden giderek küresel ekonomik krizin A.B.D.’yi giderek güçsüzleştirdiği ve oluşan memnuniyetsizlik ortamının yeni süpergüçlerin yükselmesine yol açacağı yönündeki yayınların yanısıra aynı sonuca varan ancak eleştirel yaklaşımla çalışan yayınlar da artmaktadır.²³ Wallerstein’e göre, A.B.D. bir süper güç olarak 1970’lerden bu yana düşüştür ve bu düşüş en son 11 Eylül 2001 terörist saldırılarına verilen ‘şahince’ yanıtlar ve işgallerle beraber hızlanmıştır. Bu durumda Gilpin’in Birleşik Krallık’a bakarak öngördüğü gibi düşüş geciktirilmeye çalışılabilir ancak tamamen önlenmesi mümkün değildir.

ABD’deki güvenlik çalışmalarının (neo)realist kanadı yeni sorunlar arasında önceliği bulunan terörizm sorununa da kayıtsız kalmamıştır. Uluslararası sistemdeki ana aktörün devlet olduğundan yola çıkan ve devletlerarası ilişkilerin devamını iç faktörlere ağırlık vermeden sistemik seviyede inceleyen bu kuramlar, terörizm sorunu ile başetmekte en başta zorlanmışlardır. Ancak bu konuda yapılan çalışmalar, zamanla terör örgütlerinin sanıldığı kadar da devlet dışı aktörler olmadığını savunmaya başlamışlardır. Bu bakış açısına göre, güçlü devletler tarafından tehdit algılayan güçsüz devletler, terörist grupları bir dengeleme aracı olarak kullanmakta ve bu amaçla desteklemektedirler.

21 Jacek Kugler ve Ronald L. Tammen. “Power Transition and China–US Conflicts,” *The Chinese Journal of International Politics*, Cilt: 1, No.1, 2006, ss. 35-55; Jacek Kugler, “China Becomes the Strongest - 2050?: International Security Environment and US, China, Taiwan Trilateral Relations” in *China Becomes the Strongest? Preventing the Perfect Storm in the Taiwan Strait a Power Transition Perspective* ed. Antonio C. Hsiang, Asian Cultural Studies, Taipei, Taiwan, 2006.

22 Robert Gilpin, *War and Change in World Politics*, New York: Cambridge University Press, 1981.

23 Christopher Layne, “The Waning of U.S. Hegemony - Myth or Reality? A Review Essay,” *International Security*, Cilt:34, No. 1, 2009, ss. 147-172; Immanuel Wallerstein, “The Eagle Has Crash Landed,” *Foreign Policy*, Cilt: 131, Temmuz-Ağustos 2002, ss. 60-68.

Yani aslında terör örgütleri kendi başlarına bir uluslararası ilişkiler aktörü değillerdir ve sadece bir araçtır. Güçsüz devletlerin terör örgütlerini kullanarak yaptıkları dengelemedeki amaçları, tehditkâr devletin kamuoyunu etkileyerek tehdidi etkisiz kılmaktır. Bu bakış açısına *asimetrik dengeleme* adı verilmektedir.²⁴ Yumuşak dengeleme kavramının ortaya atılması ise, artık ikincil güçlerin (Çin, Hindistan, Rusya vb.), güvenlik hesaplamalarını yaparken klasik müttefik arayışı yerine Birleşmiş Milletler gibi uluslararası kurumları veya ikili anlaşmaları tercih etmeleriyle ortaya çıkmıştır. (Neo)realist yazında, eski güç dengesi kavramından bu tarz yumuşak dengeleme kuramlarına geçiş başlamıştır.²⁵

(Neo)realistlerin karşı karşıya kaldığı bir diğer sorun da 11 Eylül sonrası önem kazanan bir kavram olarak 'haydut devlet'lerin nasıl caydırılacağıdır. Klasik caydırıcılık çalışmaları realist ve yapısalcı realist kuramlar tarafından devam ettirilmektedir.²⁶ Ancak terörizmin önemli bir alt alan haline gelmesi üzerine caydırıcılık (deterrence) kuramı da bu konuya bağlanmıştır. Öyle ki, artık haydut devletlerin caydırılması için ve İran gibi nükleer güç elde etmekte olan ülkelerin engellenmesi için çözüm yolları geliştirilmekte ve Bush politikaları eleştirilmektedir.²⁷ Neo(realist) çalışmalarca öngörülen, gelecekteki tehditlerin İran, Pakistan ve Afganistan gibi, teröristlerle işbirliği içinde bulunan devletlerden geleceğidir.²⁸ Bu açıdan alan çalışmaları ağırlık kazanmıştır ve A.B.D.'de açılan yeni yüksek lisans ve doktora programları kuramcılarının yanı sıra alan uzmanları yetiştirilmesine de ağırlık vermeye başlamıştır. Harvard, Berkeley, Georgetown gibi saygın üniversitelerde müfredat bu yönde değişiklikler göstermiştir.

Ayrıca A.B.D. neorealist kuramcıları son zamanlarda George W. Bush'un irasyonel politikalarının ve Irak'ın caydırıcılık kuramına aykırı olarak işgalinin A.B.D.'ye olan zararlarının muhasebesini de yapmaktadırlar. Önemli neorealistlerden Walt ve Mearheimer'a göre, Irak savaşı gereksiz olmuştur çünkü

24 Keir A. Lieber ve Gerard Alexander. "Waiting for Balancing", *International Security*, Vol: 30, No.1, 2005, ss. 109-139.

25 T. V. Paul, "Soft Balancing in the Age of U.S. Supremacy." *International Security*, Cilt: 30, No. 1, 2005, ss. 46-71.

26 John J. Mearsheimer, *Conventional Deterrence*, London: Cornell University Press, 1983, s. 23.

27 Wade L. Hundley, "Threats all the way down: US Strategic Initiatives in a Unipolar World," *Review of International Studies*, Cilt: 32, No. 1, 2006, ss.49-67.

28 Nil S. Satana, "Civil Wars, American Interests and Actions: Catastrophic Precedents?" *International Studies Review*, Cilt:11, No: 4, 2009, ss. 804-807.

Saddam klasik yöntemlerle caydırılabilecekken bu yöntemler kullanılmamış ve işgal A.B.D.’nin tüm dünya kamuoyunda nefret uyandırmasına sebep olmuştur. Üstelik ülkenin gücünün rasyonel olmayan bir şekilde kullanılması, diğer devletlerin karşı yumuşak dengeleme girişimlerine ve hatta bazılarının terörizmi kullanarak asimetrik dengelemeye geçmesine sebep olmuştur.²⁹ Öyle gözükmektedir ki, A.B.D. akademik ve analiz çevreleri uzun bir süre daha bu konuların muhasebesini yapmaya devam edeceklerdir.

(Neo)Liberal Kuramlar

Günümüzde (neo)liberal kuramlar çerçevesinde yapılan güvenlik çalışmalarının yoğunlaştıkları en önemli alanlardan biri uluslararası organizasyonlar ve ortak güvenlik örgütleridir. Özellikle Soğuk Savaş sonrası NATO’nun geleceği ve bu örgütün kendini hangi misyonlarla meşrulaştıracağı gibi sorulara pek çok yayında cevap aranmaktadır. (Neo)liberal kuramlar NATO’nun bir ortak güvenlik örgütü olarak esasında Soğuk Savaş yıllarında önemli bir görevi yerine getirdiğini ve Soğuk Savaş sonrasında ise artık oturmuş bir örgütlenme olduğu için varlığını sürdürdüğünü öne sürmektedirler. Ek olarak da yeni bir örgütlenmenin yaratacağı masrafların gereksiz olduğu yönünde açıklamalar yapmaktadırlar.³⁰

Uluslararası örgütlerin güvenlik açısından ve sistemik barışa katkıları anlamında pek çok (neo)liberal çalışma yapılmış, özellikle de bu kuram üzerine kurulmuş bir çatışma ve çatışmaların çözülmesi literatürü ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda, (neo)liberal kuramların tartıştıkları bir başka konu da Birleşmiş Milletler’in (BM) güvenlik sağlama ve koruma gibi süreçlerde kaydettiği başarıdır. Bu konuda barış operasyonları üzerine çalışılmış ve bu yazın, pek çok karışık ampirik sonucun ışığında BM’nin var olmamasının varlığından daha vahim olacağı genel sonucuna ulaşmıştır.³¹ Öyle gözükmektedir ki, (neo) realist kuramlar etkisindeki çalışmalar BM ve bunun gibi uluslararası örgütlerin realist politikalar yürütmekte olan devletlerin bir oyun alanı haline geldiğini

29 John J. Mearsheimer ve Stephen M. Walt, “An Unnecessary War,” *Foreign Policy*, January-February 2003. Stephen M. Walt, “Beyond bin Laden: Reshaping U.S. Foreign Policy,” *International Security*, Cilt: 26, No. 3, 2001/02, s. 56.

30 Celeste Wallander, “NATO’s Price,” *Foreign Affairs*, Cilt: 81, No. 6, 2002, ss.2-8; Andrew Kydd, “Trust Building, Trust Breaking: The Dilemma of NATO Enlargement”, *International Organization*, Cilt: 55, No. 4, ss. 801-828, 2001.

31 Lawrence Ziring, Robert Riggs ve Jack Plano, *The United Nations: International Organization and World Politics*, Belmont, CA: Thompson Wadsworth, 2005; Laura Neack, “UN Peace-keeping: In the Interest of Community or Self?” *Journal of Peace Research*, Cilt: 32, No. 2, 1995, ss. 181-196.

düşünmekte ve alınan kararların yanlı olduğu yönünde fikir belirtmektedirler. Liberal kuramın etkisi ile yapılan çalışmalar ise, alan çalışmalarının ve barış operasyonlarının incelemeleri ile sayısal verilere dayanarak BM'nin çeşitli açılardan güvenliğe katkısı olduğu yönünde görüş bildirmektedir.³²

Keohane ve Nye tarafından geliştirilen karşılıklı bağımlılık teorisi de değişik gündemlere ve koşullara göre tekrar yorumlanmaktadır. Bu bağlamda, ülkeler arası işbirliğinin artırılması için uygulanacak yöntemler tartışılmaktadır. Neo-liberal kurumculuk (institutionalism) olarak da adlandırılan kuramsal bakış açısının ülkeler arası işbirliğinin evrim geçirdiğini iddia ettikleri yayınları da A.B.D. güvenlik literatürüne katkıda bulunmaktadır.³³ Özellikle çatışma üzerine yazılan akademik makaleler bu kuram ve kuramın uygulamalarını sıklıkla kullanmaktadır. Örneğin, Maoz 1816-2002 yılları için toplanmış verileri kullanarak yaptığı çalışmasında, realist kuramın öngördüğü müttefikleşmenin ve kutuplaşmanın uluslararası savaş ihtimalini artırırken, (neo)liberal bir kavram olan ekonomik karşılıklı bağımlılığın savaş ihtimalini azalttığını belirtmektedir.³⁴

Klasik liberal kuramların son dönem güvenlik çalışmalarında içinde buldukları en güncel tartışma ise demokrasiler ile demokrasi olmayan devletler arasındaki gerilimdir. Bu konu üzerine fikir yürüten liberal kuramcıların bir kısmı, demokrasilerin kendi aralarında ürettikleri barışa dikkat çekerek, demokratik olmayan rejimlerin demokrasiler tarafından dönüştürülmesi ve güçlü demokrasiler olarak yeniden inşa edilmesi fikrini desteklemektedirler.³⁵ Bu görüşe karşı, demokrasiler ile demokrasi olmayan devletlerin arasında kaçınılmaz olarak bir çatışma çıkacağı fikrini doğru bulmayan liberal çalışmalar da vardır. Barbara Farnham ise, böyle bir çatışmanın ancak demokrasiler tehdit edildiği zaman ortaya çıkacağını iddia etmektedir.³⁶

Bu çalışmaların yanı sıra, demokratik barış kuramı çatışma literatüründe

32 Michelle Benson ve Nil S. Şatana, "Choosing Sides: UN Resolutions and Non-Neutrality", Jacob Berco-
vitch ve Scott Gartner ed. *International Conflict Mediation*, New York: Routledge Press, 2009.

33 Robert O. Keohane ve Joseph S. Nye, "Power and Interdependence in the Information Age", *Foreign
Affairs*, Cilt: 77, No.5, 1998, ss. 81-94.

34 Mark Crescenzi, "Economic Exit, Interdependence and Conflict", *Journal of Politics*, Cilt: 65, No. 3,
2003, ss. 809-832. Zeev Maoz, "Network Polarization, Network Interdependence and International
Conflict: 1816-2002", *Journal of Peace Research*, Cilt: 43, No. 4, 2006, ss. 391-411.

35 Francis Fukuyama, *Devlet İnşası*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2005.

36 Barbara Farnham, "The Theory of Democratic Peace and Threat Perception", *International Studies Quar-
terly*, Cilt: 47, 2003, ss. 395-415.

halen test edilmekte ve 1990’lardan günümüze kuramsal ve ampirik olarak çalışılmaktadır. Bu çalışmalar, çoğunlukla Immanuel Kant’a dayandırılmıştır ve liberal devletlerin barış ve işbirliğine daha yatkın oldukları, demokratik devletlerin neredeyse hemen hiç birbirleriyle savaşmadıkları vurgulanmaktadır.³⁷ Demokratik barışla ilgili yapılan çalışmalar normatif ve kurumsal olarak iki kuramsal çerçevede toplanmaktadır, Normatif kuram, demokratik liderlerin sosyalizasyon süreçlerinin önemine dikkati çeker ve bu süreçlerin benzerliğine ve çatışmadan ziyade barışçıl çözümlerin öğretilirliğine vurgu yapar.³⁸ Kurumsal yaklaşım ise, demokrasilerde liderleri normların değil kurumların sınırladığını söyler ve liderlerin bir sonraki seçimleri kazanmak istemeleri sebebiyle kolay kolay savaşa girmeyeceklerini iddia eder.³⁹ Son olarak da Michael Mousseau, ilk silahlanma döneminden savaşa kadar, uzlaşma çabasının demokrasilerde otoriter devletlere oranla daha fazla görüldüğünü ve demokrasinin etkili bir barış aracı haline gelmesi için özellikle, her iki tarafın da ekonomik gelişme sağlaması gerektiğini söylemektedir.⁴⁰ Öyle gözükmektedir ki, A.B.D. ‘deki (neo)liberal akademik ve analiz çevreleri, 11 Eylül sonrası dönemde itibarı azalan işbirliği ve karşılıklı güven kavramlarını ve demokrasinin yaygınlaştırılmasını gelecekte de tartışacaklardır.

Günümüzde A.B.D.’de İnşacı Güvenlik Çalışmaları

2003 yılında A.B.D.’nin Philadelphia şehrinde yapılmış olan Amerikan Siyaset Bilimi Derneği (APSA) yıllık toplantısı çok ilginç olaylara sahne oldu. Toplantı, A.B.D.’nin Irak’a kısa sürede girip çıkacağı düşünüldüğü ve A.B.D.’de çoğu kişinin büyük bir özgüven ve yüksek beklentilere sahip olduğu sıralarda yapılmaktaydı. Konferans katılımcıları, demokrasi, özgürlük, kimlik ve benzeri kavramlar ile realist kuramların etkisinden sıyrılarak iç politika ile dış politikanın arasında önemli bir bağlantı olduğu ve bu bağlantının uluslararası

37 Tayyar Arı, *Uluslararası İlişkiler Teorileri: Çatışma, Hegemonya, İşbirliği*, Bursa: Alfa Yayınları, 2002.

38 Sara McLaughlin Mitchell, “A Kantian System? Democracy and Third Party Conflict Resolution”, *American Journal of Political Science*, Cilt: 46, No. 4, 2002, ss. 749-759.

39 Christopher F Gelpi ve Michael Griesdorf, “Winners or Losers? Democracies in International Crisis, 1918–94,” *American Political Science Review*, Cilt: 95, No:3, 2001, ss. 633–647; Erik Gartzke, “Preferences and the Democratic Peace”, *International Studies Quarterly*, Cilt: 44, No.2, 2000,ss. 191-210.

40 Michael Mousseau, “Comparing New Theory with Prior Beliefs: Market Civilization and the Democratic Peace”, *Conflict Management and Peace Science*, Cilt:22, No.1, 2005, ss. 63-77; Michael Mousseau, “Democracy and Compromise in Militarized Interstate Conflicts, 1816–1992,” *Journal of Conflict Resolution*, Cilt: 42, No. 2, 1998, ss. 210-230.

ilişkiler kuramcılarını tarafından daha detaylı olarak incelenmesi gerektiğini savunmaktaydılar. Konferans esnasında, bu makalenin yazarlarından biri, kapalı bir toplantıya bir arkadaşının yanında katılarak gözlem yapma olanağı buldu. Toplantı kendisine *perestroyka* hareketi adını vermiş bir grup tarafından düzenlenmişti. Saddam'ın ve en yakın adamlarının 'arananlar' listesinde olduğu dönemlerdi ve Amerikan askerlerinin ellerinde bu aranan kişilerin resimlerinin basıldığı oyun kağıtları bulunmaktaydı. İşte o kapalı toplantıda bu durumdan esinlenen *perestroyka* hareketi, Waltz ve Morgenthau gibi ileri gelen realist kuramcılarının resimlerini oyun kağıtlarına basmış, 'arananlar' olarak dağıtmaktaydı. Öyle ki, toplantıda, hem realistler hem de liberal kuramcılar ateşli bir dille eleştirilmekte ve yöntemsel tartışma (pozitivizm ve karşıtları) kuramsal tartışmanın da önüne geçmekteydi.

A.B.D.'de, daha önce de değinildiği gibi, 1990'larda güvenlik çalışmalarında inşacılık yaklaşımının temel taşları yerine oturtulmuş, yaklaşım giderek tutarlı bir bütün haline geldikçe de realist ve liberal kuramcılar tarafından 'fazla relativist ve kültürcü' olduğu gerekçesiyle eleştiri yağmuruna uğramıştı. İşte 2000'lerin başlarında inşacı kuramcılar ve yaklaşımçılar arasında yaygınlaşan *perestroyka*, disiplinde bir yer edinme uğruna daha sadırgan bir tavır almak gerektiğini savunan kişilerin oluşturduğu bir hareketti. Bu kişiler, haklı sebeplerle hareket ettiklerini düşünüyor, 20 yıla yakın süredir uğraşmalarına rağmen halen disiplin ve çoğu alt dalında kabul görmemiş olmalarını kötü niyete ve kapalı görüşlülüğe bağlıyor ve bunlara tepki gösteriyorlardı.

Aradan geçen sürede A.B.D.'de disiplin içerisinde inşacılık yaklaşımı kabul görmeye başlamış, *World Politics* gibi çoğunlukla inşacı kuram yayınlayan dergilerin yanı sıra *International Organization* gibi daha geleneksel yaklaşımlarla yazılmış kuramlara kapılarını açan dergiler de disiplinde yer almışlardır. Günümüzde disiplinindeki kamplaşma 1990'lardakinden daha azdır ve de inşacılığın hakim olduğu bölüm ve dergiler eskisi kadar azınlıkta bulunmamaktadır. Böylece inşacı kuramın *perestroyka* akımının radikal etkisinden sıyrılması, kuramın kendisine temel kuramlar (grand theory) arasında yer edinmesini de beraberinde getirmiştir. Eskiden olduğu gibi günümüzde de inşacı kuram, genel olarak, var olan uluslararası ilişkileri güç ya da piyasa etkileşimi gibi materyal yapılar yerine fikirler, yargılar, kültürler ve algılamalar sayesinde oluşan sosyal yapılar ekseninde değerlendirmektedir. Ne var ki, inşacılık sosyal

yapıları yeniden tanımlamak yerine bu sosyal yapıların uluslararası ilişkilere yaptığı etkiyi incelemeye odaklandığı bir döneme girmiştir.⁴¹

Bu arada sıklıkla inşacı kuram ve bakış açısının, daha çok Avrupa’da gelişmiş ve rasyonalist realist ve liberal kuramcılarının varsayım ve tezlerine karşı çıkan eleştirel yaklaşımla olan ilişkisi de incelenmektedir. Öyle ki, günümüzde eleştirel inşacı bir literatür oluşmaya başlamıştır ve bu yazın hem epistemolojik, hem ontolojik hem de yöntemsel açıdan rasyonel gelenekten gelen merkez kuramlara karşı çıkmaktadır.⁴² Yine de, inşacı yaklaşımın güvenlik çalışmalarında radikal bir tavır olduğu söylenemez. Hatta kuram, bir orta yol olarak da düşünülebilir.⁴³

İnşacı kuramın genel olarak geçirdiği bu kuramsal evrim bir yana, güvenlik alanında ilgilendiği konular sosyal kavramların ne yönde değiştiği ve bu değişimlerin sonuçlarıdır. Halen genel çalışma konuları küreselleşme, kimlik, uluslararası organizasyonların norm yaratmaya olan katkısı, güvenlik bağlamında uluslararası hukuk ve insan hakları, göç politikaları ve terörizm olarak sıralanabilir. İnşacı yaklaşım, uluslararası ilişkilerin güncel sorunlarını tartışırken yukarıda bahsedilen sosyal yapıların önemine vurgu yapmakta ve aktörlerin davranışlarının bu sosyal yapılar tarafından şekillendirildiğini savunmaktadır.⁴⁴ Geçmişte sadece (neo)realist ve (neo)liberal kuramlar ile yorumlanmakta olan dış politika kararları ve olayları artık inşacı bakış açısı ile de yorumlanmaktadır. Örneğin, çoğunlukla müfredatlarda organizasyonel ya da bürokratik karar verme mekanizmalarıyla incelenen Küba Füze Krizi artık inşacı kuramla da açıklanabilmektedir.⁴⁵ Öte yandan, geleneksel kuramların da anlamaya çalıştığı gibi Irak Savaşı, sebep ve sonuçları bağlamında inşacı bakış açısıyla anlaşılmasına çalışılmakta; Afganistan’daki savaş da inşacı kuramla çalışılmakta ve çağın önemli güvenlik sorunlarından başta gelmekte olan terörizm konusu teröristin zihnine girerek ve şartları anlaşılabilir olarak ele

41 K.M. Fierke, “Constructivism in International Relations” eds. Tim Dunne, Mija Kurki, Steve Smith, *International Relations Theories: Discipline and Diversity*, UK: Oxford University Press, 2007, ss. 166 -185.

42 Scott Burchill et al., *Theories of International Relations*. NY: Palgrave Macmillan, 2009, s. 226.

43 Mustafa Küçük, “Uluslararası İlişkiler Kuramında ‘Konstruktivist Dönüşü’ Anlamak”, *Ege Akademik Bakış* Cilt: 9, No.2, 2009, ss. 771-795; Davut Ateş, “Uluslararası İlişkilerde Konstruktivizm: Ortayol Yaklaşımının Epistemolojik Çerçevesi” *Sosyal Bilimler Dergisi*, 2008, <http://www.sosbil.aku.edu.tr/dergi/x1/d.Ates.pdf> Son Giriş Tarihi: 10 Kasım 2009.

44 Anthony D. Lott, *Creating Insecurity Realism, Constructivism and US Security Policy*, UK: Ashgate Publishing Limited, 2004.

45 Alan Collins, *Contemporary Security Studies*. UK: Oxford University Press, 2007, Chapter 8.

alınmaktadır.⁴⁶ Yani inşacı yaklaşımın insana verdiği önem çalıştığı konulara olan yaklaşımını da belirlemektedir. Terörizm konusunda Robert Pape gibi yazarlar örgütlerin rasyonelliğine vurgu yapmaktayken, inşacı yazarların bu tarz bir kaygısı bulunmamaktadır.⁴⁷

Daha önce bahsi geçtiği gibi, uluslararası örgütlerin fayda ve zararları konusuna özellikle geleneksel kuramlardan neoliberalizm eğilmekteydi. Neoliberal kurumsalcılığı kısıtlayıcı bulan inşacı çalışmalar, Martha Finnemore, Peter Katzenstein gibi yazarların öncülüğünde örgütlerin norm yaratma konusundaki etkisinin yanı sıra yaratılan normların örgütlerin devamı ve sürekliliği üzerindeki etkilerini de incelemeye başladılar. Bu bağlamda NATO'nun genişlemesi, Çin'in Dünya Ticaret Örgütü'ne üyeliğinin güvenlik açısından ne anlama geldiği ve insani müdahaleler üzerine norm yaratılması ve insan güvenliği gibi konular üzerine çalışılmaktadır. Normların aracı değil kurucu olan rolüne güvenlik bağlamında çeşitli şekillerde değinilmektedir.⁴⁸

Bu noktada özellikle Avrupa Birliği (AB) konusunda inşacı çalışmalar dikkat çekmektedir. Avrupalılaşma ve AB'nin genişleyerek daha fazla ülkeyi içselleştirme çabası genellikle inşacı kuram ve bakış açısı kullanılarak çalışılmaktadır. Sonuçta, AB'yi çalışmak, kimlik ve normların ülkeleri nasıl değiştirip ortak bir paydada buluşturduğu konusunda yorum yapmayı gerektirmektedir.⁴⁹ Bu bağlamda, inşacı yaklaşımın çeşitli akımları (geleneksel, yorumcu ve eleştirel/radikal), Avrupa Birliği'nin genişlemesi konularında ve genişlemenin AB'nin ortak güvenlik politikalarına etkisi konusunda çalışılmaktadır.⁵⁰

Özetle, geleneksel kuramlardan (neo)realizmin değinmeyeceği devlet dışı aktörlerin başrolde bulunduğu çeşitli konular, inşacı çalışmalar tarafından ele alınmaktadır ve (neo)liberalizmin de sınırlı kaldığı ya da açıklayamadığı düşünülen sorunlara öncelikle inşacı çalışmalar ilgi göstermektedir.

46 Rainer Hülse ve Alexander Spencer, "The Metaphor of Terror: Terrorism Studies and the Constructivist Turn", *Security Dialogue*, Cilt: 39, No. 6, 2008, ss. 571-592.

47 Robert Pape, *Dying to Win: Strategic Logic of Suicide Bombing*, New York: Random House, 2005..

48 Martha Finnemore, "Constructing Norms of Humanitarian Intervention" içinde Richard K. Betts *Conflict after the Cold War: Arguments on Causes of War and Peace*, London: Longman Inc., 2007.

49 Jeffrey T. Checkel, "Constructivist Approaches to European Integration." Center for European Studies, University of Oslo, Working Paper, 2006. http://www.arena.uio.no/publications/working-papers2006/papers/wp06_06.pdf Son giriş tarihi: 15 Ekim 2009.

50 Knud Erik Jørgensen, Mark A. Pollack ve Ben Rosamond (eds), *Handbook of European Union Politics*, UK: Sage Publications, 2006.

Türkiye’de Güvenlik Çalışmaları

Uluslararası İlişkiler disiplininin bir alt dalı olarak güvenlik çalışmaları Türkiye’de de hem kuramsal boyutta hem de alan çalışmaları kapsamında yaygın olarak yapılmaktadır. Bu konuda yayımlanmış kitap ve makalelere bakıldığında kuramdan ziyade alan çalışmalarının ağırlıkta olduğu görülmektedir. Yine de bu makale Türkiye’de güvenliği kuramsal ele alan çalışmaları incelerken kuramsal yaklaşım farklılıklarının çalışılan konuları nasıl etkilediğini tartışacaktır. Yapılan çalışmaların kuramsal çerçevesine bakıldığında, A.B.D.’deki çalışmalara benzerlik gösterdiği ortaya çıkmaktadır. Yani (neo)realist ve (neo) liberal kuramları kullanan geleneksel çalışmaların yanı sıra inşacı yaklaşım da ağırlıkla kullanılmaktadır. Ancak ilginçtir ki, ABD’de yapılan güvenlik çalışmaları üzerinde daha sınırlı bir etkisi olan eleştirel (critical) yaklaşımlar, Türkiye’de yürütülen güvenlik çalışmaları için sıklıkla başvurulan bir kuramsal çerçevedir. Bunun en önemli sebebi, akademik eğitimlerini A.B.D. yerine Avrupa’da tamamlayan ve eğitimleri sırasında A.B.D.’nin süpergüç tavrına ve politikalarına tepki olarak ortaya çıkan eleştirel bakış açısından etkilenen akademisyenlerin Türkiye’deki akademik kurumlarda çalışmaya başlamalarıdır. Yayınlarını, eleştirel yaklaşımın öngördüğü kuramsal çerçeveye bağlı kalarak yapan akademisyenlerin, Ken Booth, Andrew Linklater ve Ole Waever gibi eleştirel kuramın önde gelen isimlerinin çalışmalarını takip etmeleri, Türkiye ile A.B.D. arasındaki bu ayrışmanın sebeplerini açıklamaktadır. Eleştirel kuramın Türkiye’de yaygın kabul görmesinin bir başka sebebi ise 2003 Irak işgalinin hem akademik hem de politika yapımcılar arasında tepkiyle karşılanması olabilir.

Öte yandan, Ali Karaosmanoğlu’na göre, Türkiye’de güvenlik çalışmaları Soğuk Savaş esnasında önemli bir alt dal haline gelmiş ancak ideolojik söylemlerin fazlalığı ve dış politikaya ve NATO güdümünde bir güvenlik kavramına odaklanma eğilimi sebebiyle fazla kurumsallaşamamıştır. Çalışmaların çoğunluğu o dönemde dünyayla aynı yönde gelişerek realist bakış açısını kullanmış ve güvenlik çalışmaları Siyasal Bilgiler Fakültesi ile Dış Politika Enstitüsü’nde yoğunlaşmıştır.⁵¹ Nitekim henüz güvenlik çalışmalarında Avrupa etkisi yaygınlaşmamıştır ve daha çok dış politika ağırlıklı giden güvenlik çalışmaları henüz realist çerçeve dışında bir kuramsal çeşitlilikten yoksun

51 Ali Karaosmanoğlu, “The Condition of Security Studies in Turkey” Bilkent Üniversitesi ve CESS işbirliği altında yapılan *Good Governance in the Security Sector* konulu konferansta sunuldu. 19 Kasım 2009.

kalmıştır. Soğuk Savaş'ın bitmesi ile beraber, Karaosmanoğlu'na göre, eleştirel çalışmalar Türkiye'de ağırlık kazanmıştır ancak bu çalışmalar da sorun odaklı kalarak güvenlik sorunlarına çözüm bulma konusunda sıkıntı yaşamaktadırlar.

Türkiye'de, Soğuk Savaş sırasında ve hemen sonrasında, geleneksel kuramlardan (neo)realist yaklaşımlara başvuran çalışmalar, genel olarak Türkiye'nin jeopolitik konumunun önemini ve ortaya çıkardığı tehditleri vurgulamıştır. Soğuk Savaş sırasında bu coğrafi konumun uluslararası sistemin yapısı içerisindeki önemi vurgulanırken 1990'lardan itibaren Türkiye'nin yeni düzendeki tehdit algılamaları ve ulusal çıkarları yeniden konumlandırılmaya çalışılmıştır. Soğuk Savaş döneminin devletlere bıraktığı kısıtlı dış politika yapım alanı, Soğuk Savaş'ın bitmesiyle genişlemiştir. Girilen bu yeni döneme, Türkiye'deki güvenlik çalışmaları da kayıtsız kalmamıştır. Soğuk Savaş sonrası dönemde yapılan çalışmalar, Türkiye'nin jeostratejik konumunu yeniden tanımlamaya yoğunlaşmıştır. Yeniden tanımlanan jeopolitik konum ise, Türkiye için yeni fırsatlar ve tehditleri içermektedir. Bu dönemde yapılan çalışmalar, Türkiye'nin etkileşim içerisinde bulunduğu bölgelerle kurduğu ve kuracağı ilişkilerin stratejik boyutlarını değerlendirmişlerdir.⁵² Örneğin, komşulardan Rusya Federasyonu'nun Soğuk Savaş sonrası uygulamakta olduğu güvenlik doktrininin Türkiye ile olan ilişkilerine etkisi bir çok bölge ve konu bağlamında tartışılmıştır.⁵³ Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla beraber Kafkaslar ve Orta Asya'da bağımsızlığına kavuşan Türki Cumhuriyetler ile Türkiye'nin kuracağı ilişkinin jeo-stratejik yönleri de Soğuk Savaş sonrası güvenlik çalışmalarının ilgi gösterdiği bir diğer konudur.⁵⁴

Bu dönemde, özellikle Yugoslavya'nın dağılması sürecinde Balkan coğrafyasının stratejik dengelerine odaklanılmış ve Türkiye için bu bölgenin jeopolitik ve stratejik olarak ne anlam ifade ettiği ele alınmıştır.⁵⁵ Benzer bir

52 Hüseyin Bağcı, "Küresel ve Bölgesel Gelişmelerin Işığında Türk Dış ve Güvenlik Politikaları Üzerine Bir Değerlendirme", *Yeni Türkiye*, Cilt: 4, No. 19, 1998, ss. 312-320; Atıla Eralp, İlter Turan ve M. Süreyya Yüksel, "Değişen Dünyada Türkiye'nin Değişen Yeni Jeo-Stratejik Konumu", *İktisat Dergisi*, No. 305-307, 1990, ss. 51,-61.

53 İdil Tuncer, "Rusya Federasyonu'nun Yeni Güvenlik Doktrini: Yakın Çevre ve Türkiye", Gencer Özkan ve Şule Kut (ed), *En Uzun On Yıl*, İstanbul: Buke Yayınları, 2000, ss. 435-460.

54 Yasin Aslan, "Yeni Jeopolitik Türk Kuşağı ve Türkiye", *Yeni Türkiye*, Cilt: 3, No.15, 1997, pp. 1050-1052 ; Suat İlhan, "Jeopolitik Gelişmeler ve Türk Dünyası", *Avasya Etütleri*, Cilt: 2, No. 5, 1995, ss. 23-37; Muzaffer Özdağ, "21. Yüzyılın Eşiğinde Türkiye ve Türk Dünyası Jeopolitiği-2: 'Türk Yüzyılı' Hayal Değil," *Tarih ve Medeniyet*, Cilt: 2, No. 17, 1995, ss. 43-46.

55 İhsan Gürkan, "Jeopolitik ve Stratejik Yönleriyle Balkanlar ve Türkiye, Geçmişin Işığında Geleceğe Bakış," *Balkanlar, İstanbul, Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı*, 1993, ss. 259-273.

yaklaşım, Ortadoğu güvenlik çalışmalarında da kendisini göstermiş ve özellikle bölgeden Türkiye’ye yönelen tehditlerin bertaraf edilmesi konusu savunma ve güvenlik bağlamında çalışılmıştır.⁵⁶ Bu çalışmalar arasında A.B.D. ile Türkiye ilişkileri de yer bulmuş ve özellikle A.B.D.’nin Soğuk Savaş sonrası tek kutup haline gelmesi ve Türkiye’nin ise alt-süper güç olma arayışı üzerinde durulmuş ve bu durum çoğunlukla eleştirilmiştir.⁵⁷ Genel olarak güç dengesi, ulusal çıkarlar ve süpergüçlerin ülkelerin küresel ve bölgesel politikalarına etkisi bağlamında realist kuramın bakış açısıyla yazılmış çalışmalar, Türkiye’nin o ortamda ulusal çıkarlarına en uygun güvenlik politikalarını izlemesi için tespit ve önerilere yer vermişlerdir. Bu yaklaşım hem Soğuk Savaş hem de sonrasında Türkiye üzerine yapılmış olan çalışmalarda kendini hissettirmiştir.

Geleneksel kuramlardan (neo)liberal çerçevede yazılan makaleler, A.B.D.’deki gidişatı da izleyerek Soğuk Savaş esnasında Türkiye’de azınlıkta kalmıştır. Ne var ki, iç politikanın dış politikayı etkileyen değişkenlerden biri olduğunu savunan liberal uluslararası ilişkiler kuramı içerisinde değerlendirilebilecek çalışmalar az da olsa bulunmaktadır. Bu çalışmalardan bazıları özellikle liberal literatürün ilgi alanına giren kamuoyu ve dış politika ilişkisini incelemişse de güvenlik ekseninde bir değerlendirmeyi temel almamıştır.⁵⁸

Öte yandan Gencer Özcan ve Şule Kut’un editörlüğünde Türkiye’nin 1990’lı yıllardaki güvenlik ve dış politika gündemini değerlendiren ‘En Uzun On Yıl’ eserine bakıldığında daha çok realist kuramların egemenliğinde çalışılan eski ve yeni tehditler ele alındığı görülmektedir. Bu bağlamda, Kıbrıs ve Ege sorunları, Irak ile Kürt sorunu sebebiyle ortaya çıkabilecek çatışmalar, AB ile ilişkiler, Boğazların güvenliği gibi konuların ağırlıkta olduğu görülmektedir. (Neo)liberal bir bakış açısıyla yazılmış denebilecek ve tehdit ile rekabetten ziyade güvenlik alanında uluslararası işbirliği kavramlarına ağırlık veren çalışmalar bu eserde ve genelde azınlıkta kalmıştır. Örneğin, Mustafa Türkeş’e göre, 1990’larda Türkiye güç eksenli politikaları bir yana koyarak NATO içinde kendini dengelemeli ve uluslararası örgütlerdeki konumunu yeniden değerlendirmelidir.⁵⁹ Bu çerçevede yapılmış çalışmalar, A.B.D.’de, Soğuk

56 Osman Metin Öztürk, *Türkiye ve Ortadoğu: Savunma ve Güvenlik*, Ankara, Gündoğan Yayınları, 1997.

57 Mustafa Türkeş, “Doksanlı Yıllarda NATO’nun öncelikleri ve Türkiye”, Gencer Özcan ve Şule Kut (ed), *En Uzun On Yıl*, İstanbul: Bükre Yayınları, 2000, ss. 193-219.

58 Duygu Bazoğlu, Sezer, *Kamuoyu ve Dış Politika*, Ankara: AÜSBF Yayınları, 1972.

59 Mustafa Türkeş, “Doksanlı Yıllarda NATO’nun Öncelikleri ve Türkiye.”

Savaş sonrasında, (neo)liberal literatürün güvenlik alanında gelişmesini sağlamışken aynı akımın Türkiye’de ortaya çıkmış olduğu söylenemez. (Neo) liberal çalışmalar, daha çok insan hakları, demokratikleşme ve AB’ye girişin Türkiye’nin liberal demokrasiye geçişini ne yönde etkileyeceği gibi güvenlikle doğrudan bağlantısı olmayan konulara yönelmiştir.⁶⁰ Bu duruma en büyük istisna ise Ali Karosmanoğlu’nun uluslararası örgütlerin güvenlik alanındaki öneminin iç savaşlar üzerindeki etkisi bağlamında yaptığı çalışmadır.⁶¹ Burada değinilemeyen kuramsal ya da ampirik dış politika çalışmaları ise, Mustafa Aydın’ın derlediği, Dış İşleri Bakanlığı’nın Stratejik Araştırmalar Merkezi (SAM) tarafından yayınlanmış olan “Türk Dış Politikası Kaynakçası”nda mevcuttur.⁶²

Daha önce belirtildiği gibi, A.B.D.’de Soğuk Savaş sonrası inşacı yaklaşım güvenlik çalışmaları alt dalına girmiş ve o yıllarda henüz sınırlı çevrelerce kabul görüyor olmasına rağmen yine de 1990’ların ortasından itibaren disiplini etkilemeye başlamıştır. Türkiye’de ise aynı akımın 1990’larda takip edildiği söylenemez. Halen değişen tehditleri vurgulayan bir dönemi yaşamakta olan o dönemin Türkiye’si uluslararası ilişkiler ve güvenlik çalışmaları bağlamında inşacı yaklaşımı benimseyecek bir ortamı nadiren bulmuştur. Yine de, Türkiye’de uluslararası ilişkilere akademik veya pratik düzeyde yaklaşanların, inşacı kuramı bilinçli olarak vurgulamadıkları halde bu kuramın konusu ve kapsamındaki kavramları Soğuk Savaş esnasında ve sonrasında kullandıkları görülmektedir. Örneğin, 1977’de Büyükelçi İsmail Soysal Türkiye’nin batılı kimliğini NATO üyeliği ile ilişkilendirmiş ve kimliğin inşası ile güvenlik politikası bağlantısına dikkati çekmiştir.⁶³

A.B.D.’de güvenlik alanında (neo)realist ve (neo)liberal kuram çerçevesinde yapılan geleneksel çalışmaların karşısında inşacı kuram kullanılarak yapılan çalışmalar bulunmaktayken, Türkiye’de buna ek olarak eleştirel çalışmalar da yer almaktadır. Ancak, bu çalışmalar 1990’larda ve öncesinde değil

60 İhsan Dağı, “Turkey in the 1990s: Foreign Policy, Human Rights and the Search for a New Identity,” *Mediterranean Quarterly: Journal of Global Issues*, Cilt:4, No. 4, 1993, ss. 60-77.

61 Ali L. Karaosmanoğlu, *İç Çatışmaların Çözümü ve Uluslararası Örgütler*, İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 1981.

62 Mustafa Aydın, *Türk Dış Politikası Kaynakçası* 2001, www.sam.gov.tr/perceptions/samnotlari/turkdispolitika.pdf *Son giriş tarihi: 19 Eylül 2009.*

63 İsmail Soysal, “The Influence of the Concept of Western Civilization on Turkish Foreign Policy” *Foreign Policy*, Cilt: 6, No. 374, 1977, ss. 3-6. Bu makaleye atfın alındığı kaynak için bakınız: Eylem Yılmaz ve Pınar Bilgin, “Constructing Turkey’s Western Identity during the Cold War,” *International Journal*, Cilt: 61, No. 1, 2005/2006, ss. 39-59.

2000’lerden sonra yaygınlaşmışlardır. Bu sebeple bir sonraki bölümde ele alınacaklardır.

Günümüzde Türkiye’de Geleneksel Güvenlik Çalışmaları

(Neo)Realist Kuramlar

Önceki bölümde belirtildiği gibi, geleneksel kuramlardan (neo)realizm Soğuk Savaş sırasında ve sonrasında Türkiye’deki güvenlik çalışmalarında hakim kuram olmuştur. Uğur Özgöker’e göre, Soğuk Savaş’ın bitimiyle beraber realizm bir duraklamaya girmiş, 2008 ekonomik krizinin patlamasıyla beraber ise realizm tekrar sık kullanılan bir kuram haline gelmiştir.⁶⁴ Günümüzde realist kuramın Türk dış politikası analizi üzerine yoğunlaştığı ve bunu yaparken jeopolitik önem, rekabet ve üstünlük, tehdit algılaması, ulusal çıkar ve güç dengesi gibi kavramlara yer verdiği görülmektedir. Bu yaklaşım, özellikle Kıbrıs, Kafkaslar ve Irak gibi 2000’lerde Türkiye’nin güvenlik açısından en önemli sorunları haline gelen konularda kendisini göstermektedir. Türkiye’nin uyguladığı ve uygulayabileceği politikaların, yapısal aktörler tarafından nasıl karşılanacağı, ulusal çıkarlara ve tehditlere yapacakları etkiler tartışılmaktadır.⁶⁵

Öte yandan (neo)realist kuram ve kavramların, İran’ın nükleer faaliyetleri ve bu faaliyetlerin yarattığı uluslararası tepkiler konusunda güvenlik çalışmalarına hakim olduğu söylenebilir. Nükleer krizin, Türk dış politikasının önüne getirdiği seçenekler değerlendirilmekte ve ortaya çıkan karmaşık bölgesel ve küresel denklemler açıklanmaya çalışılmaktadır. Bu çalışmalar, yaşanan krizin doğası gereği uluslararası ilişkileri devletlerin dışındaki bütün aktörlerden soyutlayarak ele almaktadırlar.⁶⁶ Bu çalışmalardan akademisyen kökenli olmayanlarının genellikle, klasik realistlere has bir tavırla, yaşanan krizin Türkiye için önemli problemler yaratacağının altını çizerek karar vericilerin realist bir politika oluşturmalarının şart olduğunu vurguladığı görülmektedir.⁶⁷

Günümüzde Irak’ın 2003 yılında A.B.D. tarafından işgaliyle beraber özellik-

64 “Uğur Özgöker Röportajı”, 8 Mayıs 2007, <http://www.turkiyeavrupavakfi.org/index.php/arama-yorum/roportajlar/1760-ugur-ozgoker.html>, Son giriş tarihi: 1 Kasım 2009.

65 Sait Yılmaz, “ABD’nin Savaş Senaryoları, Gürcistan’ı Doğru Okumak,” *Beykent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi Bülteni*, Ağustos 2008. Gamze Kona, “Security Concerns of Turkey: Cold War and Post-Cold War Periods”, *Turkish Review of Eurasian Studies*, Cilt: 4, 2004, ss. 207-254.

66 Bülent Aras ve Fatih Özbay, “Dances with Wolves: Russia, Iran and the Nuclear Issue”, *Middle East Policy Journal*, Cilt: 13 No.4, 2006, ss. 132-147.

67 Kemal Turan, “İran Nükleer Krizinde Bıçak Sırında Siyaset,” *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 7, 2008, ss. 39-53.

le önem kazanmış olan Türkiye-A.B.D. ilişkileri, Şaban Kardeş'a göre, neo-klasik realizm kullanılarak yorumlanabilir. Kardeş, bu bağlamda, "hegemonik devletle ikincil devlet arasındaki çıkar uyumu, ikincil devletin hegemonik devletten doğrudan veya dolaylı tehdit algılamaları ve peşine takılma stratejisinin ikincil ülke içindeki ve ikincil ülkenin bölgesindeki maliyetleri" gibi realist kuramın kullandığı değişkenlere önem vermiştir.⁶⁸

Ayrıca, Türkiye'de son yıllarda enerji güvenliği üzerine yapılan çalışmalarda adeta bir patlama yaşanmıştır. 2006 yılından itibaren dünyada, özellikle de Rusya Federasyonu'nun çevresindeki ülkelerde yaşanan ve enerji konularındaki anlaşmazlıklardan türeyen siyasal problemler bu konuya yönelik ilgiyi arttırmıştır. Bu bağlamda yazılan makaleler, enerji güvenliği kavramının kuramsal çerçevesini vurgulamaktan ziyade Türkiye'nin ve Avrupa'nın yaşadığı enerji güvenliği probleminin çözümüne Türkiye'nin katkıları gibi konulara cevap verme gayreti içindedirler.⁶⁹ Öte yandan, enerji güvenliği kavramının kuramsal çerçevesini çizmeye çalışan ve Türk dış politikasında özellikle AB ile olan ilişkilerde yeni bir realist boyut oluşturduğunu iddia eden yaklaşımlar da görülmektedir.⁷⁰ Ancak genel olarak her iki yaklaşım da, enerji güvenliği problemlerinin Türkiye'nin jeopolitik konumunu güçlendireceğini öne sürmektedir.

Öte yandan, ilginç bir bakış açısı da küreselleşme gibi realist kuramlar kullanılarak çalışılmayan konuların da güvenlik ekseninde çalışılması yönünde görüşlerin bulunmasıdır. Ersel Aydınli geleneksel güvenlik konularını çalışan kuramsal yaklaşımların, sorunları dış tehdite sınırlamasının, küreselleşme gibi uluslar-ötesi ve çok boyutlu sorunların gözden kaçırılmasına sebep olduğunu vurgulamaktadır. Bu durumda, güç kavramı, küreselleşmenin etkisiyle değişmektedir ve devlet analizlerine küreselleşmenin etkisi de dahil edilmelidir.⁷¹

Sonuç olarak, Türkiye'de (neo)realist çerçeve kullanarak güvenlik konusunda

68 Şaban Kardeş, "Türk-Amerikan İlişkilerine Teorik Bakış: Neo-klasik Realist Bir Çerçeve," *Demokrasi Platformu*, Cilt: 4, No.13, 2008, ss. 1-36.

69 Ali Tekin ve Paul A. Williams, "Turkey and EU Energy Security: The Pipeline Connection", *East European Quarterly*, Cilt: 42, No: 4, 2008, ss. 419-435.

70 Burak Bilgehan Özpek, "Türkiye-AB İlişkilerinde Yeni Bir Realist Boyut Olarak Enerji," *Demokrasi Platformu*, Cilt: 4, Sayı: 13, 2008,ss. 107-116.

71 Ersel Aydınli, "Küreselleşme ve Güvenlik: Teorik Yaklaşımlar," *Avrasya Dosyası*, Cilt: 9, No. 2, 2003, ss. 36-50.

yazmakta olan akademisyenlerin sayısının azaldığı ancak halen karar vericilerin ve düşünce kuruluşlarında yazmakta olan pek çok araştırmacının bu kuramla çalıştığı söylenebilir. Nitekim, Cenap Çakmak günümüzde realist kuramın uluslararası ilişkilere ve özellikle de güvenlik çalışmalarına etkisini incelemiş ve bu kuramın artık dünyadaki değişen paradigmaları açıklamak için yeterli olmadığı sonucuna varmıştır.⁷² Bu bağlamda, akademik güvenlik çalışmalarında realist çerçevede yazılan makalelerin sayısının azalması şaşırtıcı değildir.

(Neo)Liberal Kuramlar

Türkiye’de Soğuk Savaş’ın bitimiyle A.B.D.’de olduğu gibi yaygınlaşmayan (neo)liberal kuram çerçevesinde yapılan çalışmalar, 1990’ların sonu itibarıyla ivme kazanmıştır. Bunda, özellikle devlet tarafından üretilmeyen küresel ekolojik ve sosyal tehditlerin yaygınlaşması ve uluslararası politika çevrelerinde konuşulmaya başlaması etkili olmuştur. Örneğin, küresel ısınma, su kirliliği, ormansızlaşma gibi konular 1980’lerden itibaren çalışmalarına rağmen 2000’lerden itibaren liberal bir bakış açısıyla ortaya konduğunun ciddiye alınmaya başlamış; iç savaşların göçlere sebep olarak uluslararası sorun yaratmaları da bu çalışmaların Türkiye’de de artmasına yol açmıştır.⁷³

Ayrıca Soğuk Savaş’ın bitmesi ve ideolojinin başka her türlü sorunun önüne geçmesinin sona ermesiyle Türkiye’nin AB ile ilişkileri önem kazanmış ve Türkiye’nin güvenlik başta olmak üzere sosyal ve ekonomik pek çok sorununa demokratikleşme çerçevesinde yanıt aranmaya başlanmıştır. Örneğin, liberal çerçeve kullanılarak öne sürülen kuramlardan biri, yeni ortaya çıkan iç ve dış tehdit algılamalarının artık devletler yerine, devlet dışı aktörlere büyük ölçüde bağımlı olduğunu öne sürmekte ve Avrupa Birliği gibi devletler üstü örgütlerin Türkiye’nin demokratikleşmesinde büyük önem kazandığını ele almaktadır. Bu bağlamda, sivil-asker ilişkilerinin AB’nin de etkisiyle ve yeni güvenlik anlayışlarının ortaya çıkmasıyla bir değişim sürecine girmesi büyük önem taşımaktadır.⁷⁴ Bu ve bunun gibi çalışmalar bir ülkenin siyasal dönüşümü ve demokrasinin gelişiminin, onun güvenliğini ve güvenlik bağlamında dış politikasını da etkileyeceğini tartışmaktadır. Özellikle, Türkiye’nin Avru-

72 Cenap Çakmak, “Realist Teori, Uluslararası İlişkilere Etkisi ve Kritiği,” *Kamu Hukuku Arşivi (KHUKA)*, Mart 2006, ss. 44-55.

73 Gülgün Tuna, *Yeni Güvenlik: Küresel Ekonomik, Ekolojik ve Sosyal Tehditler*. İstanbul: Nobel Yayın, 2001.

74 Nil S. Satana, “Transformation of the Turkish Military and the Path to Democracy,” *Armed Forces & Society*, Cilt: 34, No. 3, 2008, ss. 357-388.

pa Birliği'ne giriş sürecinde demokratik reformların gerçekleştirilmesi ve demokrasi üzerinden tanımlanan bir siyasal kimlik, bir dış politika ve güvenlik değişkeni olarak ele alınmaktadır.⁷⁵ Ancak, Ramazan Gözen'e göre, Türkiye'nin AB'ye dönüşüm ve yakınlaşma süreci ne yazık ki liberal kaygılar ile değil, reelpolitik ve pragmatik kaygılarla gerçekleşmekte ve bu da süreci istikrarsızlaştırmaktadır.⁷⁶

Öte yandan, Türkiye'nin devam eden AB üyelik süreci ve AB Güvenlik politikalarının yapılış şekliyle Türkiye'deki güvenlik sektörünün farklılıkları pek çok çalışmanın temel sorunsalını oluşturmaktadır. Özellikle Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan yeni güvenlik tehditlerine karşı, Avrupa Birliği'nin demokrasi ve insan hakları çerçevesinde şekillenen bir güvenlik politikası benimsemesine, Türk güvenlik çevreleri kolay kolay uyum sağlayamamıştır. Bu uyum sorunu ise güvenlik çalışmalarına da yansımış ve liberal değerlerin güvenlik ve savunma süreçleri üzerinde oynadığı ve oynayabileceği roller tartışılmıştır.⁷⁷

AB'nin bir devletler üstü örgüt olarak Türkiye'nin güvenlik ve savunma politikalarıyla ilişkisinin yanı sıra uluslararası örgütler ve güvenlik bağlantısı da çalışılan konular arasındadır.⁷⁸ Bu konuda çalışmalar Ali L. Karaosmanoğlu'nun öncülüğünde dünyada yaşanan küreselleşme sürecinin Türkiye'nin güvenlik sorunlarına etkisini ele almıştır.⁷⁹ İşbirlikçi güvenlik ve karşılıklı bağımlılık kavramları, bu vesileyle Türkiye'de tartışılan kavramlar olmuş ve realist politikaların Türkiye'nin güvenlik sorunlarını çözmede etkili olamadığı ortaya konmuştur.⁸⁰ Ayrıca, Türkiye odaklı olmasa da, uluslararası örgütlerin çatışma çözümleri üzerinde olumlu etkilerini araştıran Türk akademisyenleri de bulunmaktadır. Bunlar genellikle uluslararası savaşlar ve iç çatışmalara örgütler aracılığıyla orta yol bulma (mediation) konusunda ampirik çalışma

75 İhsan D. Dağı, Şaban H. Çalış ve Ramazan Gözen, *Türkiye'nin Dış Politika Gündemi: Kimlik, Demokrasi, Güvenlik*, Ankara: Liberte Yayınevi, 2001.

76 Ramazan Gözen, "Türk Dış Politikasının Avrupa Birliği'ne Doğru Dönüşümü," *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt: 2, No. 6, 2006, ss. 1-16.

77 Ali Karaosmanoğlu, Avrupa Birliği Savunma ve Güvenlik Kültürü Açısından Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri," *DoğuBatı*, Cilt: 4, No. 14, 2001, ss. 157-166.

78 Bu konuda yayınlanmış bir özel sayı için bakınız: *Demokrasi Platformu*, Cilt:1, No.1, 2005.

79 Oktay F. Tanrısever, "Güvenlik", Atilla Eralp (ed), *Devlet ve Ötesi: Uluslar arası İlişkilerde Temel Kavramlar*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2005, s. 114.

80 Ali L. Karaosmanoğlu, "Globalization and Its Impact on Turkey's Security," Ali L. Karaosmanoğlu ve Seyfi Taşhan (ed), *The Europeanization of Turkey's Security Policy: Prospects and Pitfalls*, Ankara: Foreign Policy Institute, 2004, ss. 11-24.

yapmakta ve örgütlerin özellikle devletler arasında ve devletlerin devletler dışı aktörler ile ilişkilerinde bilgi akışı sağlamakta önemli bir görev yaptıklarına dikkati çekmektedirler.⁸¹

Demokratikleşme ve güvenlik arasındaki bağlantı Türkiye’de sadece uluslararası güvenlik açısından değil, ulusal güvenlik ile ilgili olarak da ele alınmaktadır. Özellikle de ‘Kürt Sorunu’ üzerine yazılmakta olan makaleler, bir yandan bir demokratikleşme sorunu olarak Kürt meselesi ile ilgilenirken bir yandan da bir terörizm/güvenlik sorunu olarak aynı konuyu çalışmaktadır. Kürt sorununu demokratikleşme çerçevesinde, A.B.D. ve Avrupa ile ilişkilere bağlayan çalışmalar, sorunun bir iç sorun olmasının ötesinde Türkiye’nin uluslararası ilişkilerini etkileyen bir olgu olduğunu savunmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye’nin A.B.D. ve AB gibi aktörlerle sürdürmek istediği ilişki düzeyini koruyabilmesi ve geliştirebilmesi için demokratikleşmesinin belirleyici olduğunun altı çizilmektedir.⁸² Bazı çalışmalar ise, demokrasinin, kimlik sorunlarının uluslararası bir hal alması sürecinde oynadığı role dikkat çekmektedirler. Bu görüşe göre, sorunlu etnik grupların demokratik hak talepleri uluslararası kamuoyunun dikkatini çekmekte ve kimi zaman sempatisini kazanmaktadır. Bu durum ise, dış kamuoyunda, ülkede yaşanan etnik terörün demokrasi eksikliğinden kaynaklandığı kanısını uyandırmaktadır. Böylece, Kürt sorunu bağlamında Türkiye’nin uluslararası düzeyde yaşadığı sıkıntıların kuramsal çerçevesi çizilmeye çalışılmaktadır.⁸³

Öyle gözükmektedir ki, günümüzde de, Türkiye’de (neo)liberal çalışmalar (neo) realist çalışmalar kadar yaygınlaşmamış, hem akademisyenler hem de karar vericiler tarafından liberal politikalar, uluslararası ilişkilerin güvenlik alanında değil siyaset ekonomisi alanında daha çok kullanılmış ve uygulanmıştır.

81 Michelle Benson ve Nil S. Satana, “Choosing Sides: UN Resolutions and Nonneutrality in International Conflicts”, Jacob Bercovitch ve Scott Gartner (eds), *International Conflict Mediation: New Approaches and Finding*. NY: Routledge Press, 2009, s. 135-156. Burcu Savun, “Information, Bias, and Mediation Success” *International Studies Quarterly*, Cilt: 52, 2008, ss. 25-47.

82 Kemal Kirişçi, “The Kurdish Question and Turkish Foreign Policy”, *The Future of Turkish Foreign Policy*, Lenore G. Martin and Dimitris Keridis (eds.), The MIT Press, Cambridge, 2004, 277-315. Nil S. Satana, “Kürt Sorunu ve Türkiye-ABD İlişkileri”, *Demokrasi Platformu*, Cilt: 4, No. 13, 2008, ss. 89-105.

83 Erol Kurubaş, “Etnik Sorun-Dış Politika İlişkisi Bağlamında Kürt Sorununun Türk Dış Politikasına Etkileri”, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt: 8, No.1, 2009, ss. 39-69.

Günümüzde Türkiye'deki Eleştirel ve İnşacı Güvenlik Çalışmaları

Daha önce de belirtildiği gibi, Türkiye'de inşacı ve eleştirel kuramlar günümüzde sıklıkla kullanılmaktadır. Türkiye'de güvenlik çalışmaları A.B.D.'deki inşacı ve Avrupa'daki eleştirel akımları 2000'li yıllarda takip etmeye başlamış ve bu iki kuram ve bakış açısının Türkiye'nin güvenlik durumunu realist ve liberal kuramlardan daha iyi açıklayabildiği savunulmuştur.⁸⁴ Günümüzde, eleştirel ve inşacı kuramlar gelenekselleşmiş kuramların söylemlerini, önerilerini ve betimledikleri sosyal dünyayı eleştirmektedirler. Bunun da ötesinde, geleneksel kuramların sabit ve değişmez olarak niteledikleri uluslararası ilişkilerin sosyal yapılar vasıtasıyla inşa edildiğini savunmaktadırlar.

Tek bir kuram olarak ele alınamasa da, eleştirel kuram, genel olarak bir adım daha ileriye giderek, yeniden inşa etme ve yeni bir dünya kurma gibi öneriler de üretmektedir. Genel olarak, günümüzde eleştirel çalışmalar, coğrafi determinizm söylemlerini değerlendirmiş, kapalı kapılar ardında verilen dış politika kararlarının ve realist politikalar ile güvenli hale gelmek için çabalayan devletlerin bunu yaparken bireyleri güvensizleştirdiklerini dile getirmişlerdir. Türkiye'deki güvenlik kültürüne ve bu kültürün söylemlerine yönelik, eleştirel kuramın bakış açısıyla yapılan çalışmalar öne çıkmaktadır. Bu çalışmalar, Türk dış politikasına egemen olan ulusal çıkar söyleminin jeopolitik konuma sabitlenmesini eleştirmekte ve karar vericiler tarafından belirlenen tek, sabit ve tartışılmaz milli menfaatlerin ve politikaların aslında yöneticiler tarafından üretildiğini söylem analizi yaparak göstermişlerdir.⁸⁵

Türkiye'deki güvenlik kültürünü eleştirel kuram kullanarak inceleyenler, ulusal güvenlik ile bireysel güvenlik arasındaki gerilime dikkat çekmekte ve bu durumun aynı anda iki kişinin kazanamayacağı bir oyun olduğunu dayatıldığını öne sürmektedirler. Buna göre, ordunun başı çektiği ve sivillerin de takip ettiği bir Türk güvenlik eliti, coğrafyanın bazı iç ve dış politika tarzlarını dikte ettiği söylemini üretmişlerdir. Bu coğrafi determinizm, ülkenin bir Avrupa ülkesi gibi demokrat olamayacak kadar zor bir coğrafyada yaşadığını söylemektedir.⁸⁶

84 Fuat Keyman, *Küreselleşme, Devlet, Kimlik/Farklılık: Uluslararası İlişkiler Kuramını Yeniden Düşünmek*, Çev. Simten Çoşar, İstanbul: Alfa Yayınları, 2000.

85 Pınar Bilgin, "Turkey's Changing Security Discourses: The Challenge of Globalisation," *European Journal of Political Research*, Cilt: 44, 2005, ss. 175-201. İlhan Uzgel, *Ulusal Çıkar ve Dış Politika*, Ankara: İmge, 2004.

86 Pınar Bilgin, "Only Strong States Can Survive in Turkey's Geography: The Uses of Geopolitical Truths in Turkey," *Political Geography*, Cilt: 26, 2007, ss. 740-756.

Eleştirel kurama göre ise, ulusal güvenlik ihtiyacının coğrafi gerekliliklerden dolayı her zaman üst düzeyde seyrettiğini iddia etmek, bireysel özgürlükleri ihlal etmek için meşru bir zemin hazırlamayı amaçlamaktadır.

Eleştirel bakış açısı kullananlar, Türkiye’deki güncel tartışmalardan da uzak kalmamıştır.⁸⁷ Örneğin, laikliğin iç politikada sıklıkla tartışıldığı bir dönemde, Pınar Bilgin’e göre, bu konu fazlasıyla iç politikanın ve toplumun iç dinamiklerinin ürettiği bir durum olarak algılanmış ve konunun uluslararası boyutu ihmal edilmiştir. Bu bağlamda, laiklik, aynı zamanda Türkiye’ye dış ortamın dayattığı ve Türkiye’nin Batı’yla farkını kapatmak amacıyla güvenikleştirilmiş bir kavramdır.⁸⁸

Öte yandan, son yıllarda göç ve daha önceden güvenlikle ilişkilendirilmeyen konular da eleştirel bakış açısı kullanılarak çalışılmaya başlanmıştır. Etnik ve dini temizlikten çevresel sorunlara kadar birçok olgu, güvenlik ilişkilerinin aktörleri ve anlamlarında bazı kaymalara sebep olmuştur. Güvenlik hakkında yazmak için devletler arası ilişkilerin ötesine geçilmeli kimlik ve ekoloji gibi faktörler de hesaba katılmalıdır. Bu faktörlerden göç, küreselleşmenin ve değişen, karmaşıklaşan güvenlik anlayışının en çok etkilendiği olgulardandır.⁸⁹ Buna göre, Türkiye’nin uluslararası göç alanında durumu değişmiş; Türkiye yollayan bir ülkeden geçiş sağlayan bir ülke konumuna gelmiş; bu da ülke için güvenlik alanında ve AB ile ilişkilerinde sorun yaratmıştır.

Eleştirel yayınlar ile ortak yönleri bireye ve güvenliğin toplumdan kopuk çalışılmayacağına vurgusu olan inşacı yaklaşım ise, Türkiye’de özellikle kimlik kavramı çerçevesinde çalışılmaktadır. Bu konuda yapılan çalışmalarda, örneğin, her hükümetin ülkenin kimliğini farklı tanımladığı ve bu tanımlamaya göre farklı bir dış politika üretebildiği tartışılmaktadır.⁹⁰ Öte yandan, neden sonuç ilişkisini ters yönden kurarak, dış politika yapım sürecinin bir kimlik inşa etme aracı olarak kullanıldığını savunan çalışmalara da rastlamak mümkündür.⁹¹

87 Necati Polat, “Realignment in Turkey”, *Internationale Politik*, Cilt: 5, No.4, 2004, ss. 35-44

88 Pınar Bilgin, “The Securityness of Secularism? The Case of Turkey”, *Security Dialogue*, Cilt: 39, No. 6, 2008, ss. 593-614.

89 Ahmet İçduygu ve E. Fuat Keyman, “Globalization, Security and Migration,” *Global Governance*, Cilt: 6, No. 3, 2000, ss. 383-398.

90 Muhittin Ataman, “Leadership Change: Ozal Leadership Restructuring in Turkish Foreign Policy”, *Alternatives*, Cilt: 1, No. 1, 2002, ss. 120-153.

91 Zeynep Dağı, *Rusya’nın Dönüşümü: Kimlik, Milliyetçilik ve Dış Politika*, İstanbul: Boyut, 2002.

Kimlik, Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki ilişkileri inceleyen yayınlarda da sıkça kullanılan bir kavramdır. Bu yazılar öncelikli olarak tarafların kendi kimliklerini hangi temeller üzerinden tanımladıklarına ve bu tanımlamaların nasıl sonuçlar doğurabileceğine odaklanmaktadır. Burada öncelikli olarak tarafların kendilerini tanımladıkları kimliklerin birbirleriyle olan ilişkilerini nasıl etkileyeceğini sorulmaktadır.⁹² Örneğin, Bahar Rumelili, Avrupa güvenlik kominitesinde Yunan ve Türk kimliklerinin birbirini 'ötekileştirmesi'nin yarattığı çatışma ortamını incelemiş ve bu farklılaştırmanın Türkiye'nin AB'ye girişi önünde bir engel oluşturduğunu saptamıştır.⁹³

Özetle, Türkiye'de güvenlik alanında gelişen bir eleştirel ve inşacı literatür bulunmaktadır. Ne var ki bu gelişmeler, sadece ülkenin güvenlik sorunlarıyla sınırlı kalmamış aynı zamanda Türkiye'deki güvenlik çalışmalarının dünya içerisindeki konumunun tartışılmasını da beraberinde getirmiştir. Sonuç olarak, günümüzde, bir yandan Türkiye'de dünyada olduğu gibi merkez-çevre ilişkilerinin temel alındığı bir zihniyetin hakim olduğu söylenip bu durum eleştirilirken⁹⁴ bir yandan da Türkiye'de uluslararası ilişkiler kuramcılarının özgün bir kuram ile ortaya çıkması gerekliliği vurgulanmaktadır.⁹⁵

Türkiye'de Güvenlik Çalışmalarına Kuramsal Çoğulcu bir Yaklaşım?

Yukarıda bahsi geçen geleneksel ve eleştirel ile inşacı kuramlar, Aydınli ve Matthews'a göre, özgün ve 'Anadolu'dan çıkmış' kuramlar değil, Batı'da üretilmiş ve Türkiye'ye uygulanmaya çalışılan kuramlardır. Özgün bir kuramın Türkiye'de ortaya çıkışı bir yana, varolan (ödünç alınan) kuramların özgün bir şekilde 'kuramsal çoğulculuk' çerçevesinde yorumlanması mümkün ya da arzu edilir bir durum mudur? Bu anlamda güvenlik çalışmaları ekseninde Türkiye'de tartışılan başlıca eser halen Dışişleri Bakanlığı görevini yürü-

92 Bahar Rumelili, "Constructing Identity and Relating to Difference: Understanding the EU's Mode of Differentiation", *Review of International Studies*, Cilt: 30, No. 1, 2004, ss. 27-47; Tarık Oğuzlu ve Burak Bilgehan Özpek, "Turkey's Europeanization", *International Journal*, Cilt: 63, No. 4, 2008, pp. 991-1009.

93 Bahar Rumelili, "Liminality and Perpetuation of Conflicts: Turkish-Greek Relations in the Context of Community-Building by the EU", *European Journal of International Relations*, Cilt: 9, No. 2, 2003, ss. 213-248.

94 Pınar Bilgin, "Uluslararası İlişkiler Çalışmalarında 'Merkez-Çevre': Türkiye Nerede?", *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt: 2, No. 6, 2005, ss. 3-14.

95 Ersel Aydınli ve Julie Matthews, "Türkiye'de Uluslar arası İlişkiler Disiplininde Özgün Kuram Potansiyeli: Anadolu Ekolünü Oluşturmak Mümkün mü?", *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt: 5, No.17, 2008, ss. 161-187.

ten Ahmet Davutoğlu’nun kaleme aldığı Stratejik Derinlik kitabı ve bu kitap bağlamında yazılan makalelerdir. Davutoğlu bir ülkenin uluslararası ilişkilerdeki göreceli ağırlığı ve gücü konusunda bazı tanımlamalar yapmıştır. Buna göre, bir ülkenin gücü tarih, coğrafya, nüfus ve kültür gibi sabit verilere ve ekonomi, askeri kapasite ve teknoloji gibi potansiyel verilere dayanmaktadır. Ancak bu sabit ve potansiyel verilerin gerçekten güç üretebilmesi için stratejik zihniyet, stratejik planlama ve siyasi irade ile yorumlanmaları gerekmektedir. Öyle ki, Davutoğlu’na göre bu veriler bir çarpan etkisi gösterecektir.⁹⁶

Davutoğlu’nun bu yaklaşımı, daha önce de değinilen özgün kuram arayışlarında atılmış olan bir adım olarak değerlendirilebilir.⁹⁷ Nitekim, Davutoğlu’nun ortaya attığı görüşler Türkiye’nin coğrafi ve tarihi özelliklerini vurgulamakta ve bu özellikler üzerine bina edilecek bir güvenlik politikası ile dış politikadan bahsetmektedir.

Ancak, bazılarınca Davutoğlu’nun bu yaklaşımı aslında özgün bir yaklaşım olmaktan ziyade ‘kuramsal çoğulcu’ bir yaklaşımdır ve realist, liberal ve inşacı kuramların bir karışımı olarak değerlendirilmektedir. Muhittin Ataman’a göre, “Davutoğlu vizyonu siyasal ve medeniyetsel kimliğin ortaya çıkarılması noktasında toplumsal inşacı, diplomatik söylem ve uluslararası ilişkiler sorunlarının çözümü yolunda yumuşak dengeleme politikası güden ve ekonomik bağlamda ise karşılıklı bağımlılığı esas alan bir durumdur.”⁹⁸ Özgün bir kuramın mı yoksa çoğulcu bir kuramsal yaklaşımın mı Türkiye’de yapılan güvenlik çalışmalarında ağırlık kazanacağı önümüzdeki yıllarda netleşecektir.

Sonuç

Yapılan araştırma göstermiştir ki, A.B.D.’de uluslararası ilişkiler disiplininde kuramsal çalışmalar hem çok yaygındır hem de çoğu alan gibi güvenlik çalışmaları alanında da keskin çizgiler ile ayrılmıştır. A.B.D.’de Soğuk Savaş esnasında (neo)realist kuramın ve güç dengesi ve kutupluluk kavramlarının hakimiyeti göze çarparken, 1990’larda (neo)liberal kuram çerçevesinde yapılan çalışmalarda karşılıklı bağımlılık ilkesinin ve uluslararası örgütlerin

96 Ahmet Davutoğlu, *Stratejik Derinlik: Türkiye’nin Uluslararası Konumu*, İstanbul, Küre, 2003, ss. 17-34.

97 Ersel Aydın, Erol Kurubaş ve Haluk Özdemir, *Yöntem, Kuram, Komplö*, Ankara: Asil, 2009, s. 225.

98 “Türk Dış Politikası ve Teorik Çerçevesi/Yeni Arayışlar/Stratejik Derinlik” konulu TASAM Konferansı, 31 Ekim 2009, <http://www.tasam.org/index.php?altid=2988>

işlevlerinin öne çıktığı görülmektedir. 1990'larda disiplinde yer edinen inşacılık kuramı çerçevesinde yapılan çalışmalar günümüzde iyice yaygınlaşmış ve kuram temel kuramlar arasına girmiştir. Konu olarak ise, günümüzde güvenlik çalışmalarında iç çatışmalar, nükleer sorunlar ve terörizm konuları ağırlıkta bulunmaktadır. Uluslararası Çalışmalar Derneği (ISA)'nin 2009 toplantısı göstermektedir ki, yeni güvenlik sorunları arasında bu konular öncelikle tartışılmaktadır.

Türkiye'de ise A.B.D.'deki akımlara göre biraz gecikmeyle de olsa, kuramsal anlamda geçmişte ağırlıklı olarak (neo)realist çalışmalar yapılmışsa da, günümüzde yeni sorunlara yeni bakış açıları getirilmeye çalışılmakta ve inşacı ve eleştirel kuramlardan sıklıkla yararlanılmaktadır. Yine de denebilir ki, Türkiye'de A.B.D.'den farklı olarak, güvenlik alanında kesin kuramsal çizgileri olan çalışmalardan ziyade bölge ve alan çalışmaları ağırlıkta kalmıştır. Son yıllarda, özellikle Ortadoğu üzerine yapılan çalışmalar artış göstermiştir. Bu durum Türkiye'nin bölgeyle ve bölgedeki komşularıyla düzelmekte olan ilişkilerine de bağlanabilir.

Türk akademisyenlerinin kuramsal çalışmaları arttıkça yurtdışında yayınladıkları makale sayısı da artış kazanmıştır. Bu bağlamda, ISA toplantısında sunum yapan Türk akademisyenlerinin sayısının A.B.D. dışından gelen akademisyenler arasında, İsveç ve Norveç gibi ülkelerden sonra, başta gelmesi sevindirici bir durumdur. Nitekim konferansa katılan 4479 kişinin 98'i Türk akademisyenlerdir ve bunların çoğu güvenlik ya da güvenlik bağlamında dış politika konuları çalışmaktadır.

Çalışılan konuların çeşitlenmesi ve kuramsal çalışmaların özgünlük ya da 'çoğulculuk' ekseninde gelişmesi, Türkiye'de güvenlik çalışmalarının dünya ile aynı seviyeye gelmesi açısından önem teşkil etmektedir. Kuramsal ve yönetsel araçlar kullanılarak yapılan alan çalışmaları, Türkiye'de güvenlik ekseninde yapılan çalışmaların hem sayısını hem de kalitesini artıracaktır.

Kaynakça

- Aras, Bülent ve Fatih Özbay, “Dances with Wolves: Russia, Iran and the Nuclear Issue”, *Middle East Policy Journal*, Cilt: 13 No.4, 2006, ss. 132-147.
- Arı, Tayyar, *Uluslararası İlişkiler Teorileri: Çatışma, Hegemonya, İşbirliği*, Bursa: Alfa Yayınları, 2002.
- Aslan, Yasin, “Yeni Jeopolitik Türk Kuşağı ve Türkiye”, *Yeni Türkiye*, Cilt: 3, No.15, 1997, pp. 1050-1052.
- Ataman, Muhittin, “Leadership Change: Ozal Leadership Restructuring in Turkish Foreign Policy”, *Alternatives*, Cilt: 1, No. 1, 2002, ss. 120-153.
- Ateş, Davut, “Uluslararası İlişkilerde Konstrüktivizm: Ortayol Yaklaşımının Epistemolojik Çerçevesi” *Sosyal Bilimler Dergisi*, 2008, <http://www.sosbil.aku.edu.tr/dergi/x1/d.Ates.pdf> Son Giriş Tarihi: 10 Kasım 2009.
- Axelrod, Robert ve Robert O. Keohane, “Achieving Cooperation under Anarchy: Strategies and Institutions.” *World Politics* Cilt: 38, Ekim 1985, ss. 226-54.
- Axelrod, Robert ve William D. Hamilton, “The Evolution of Cooperation,” *Science* Cilt: 211, 1981, ss. 1390-96.
- Axelrod, Robert, *The Evolution of Cooperation*, Basic Books, 1984.
- Aydın, Mustafa, *Türk Dış Politikası Kaynakçası 2001*, www.sam.gov.tr/perceptions/samnotlari/turkdispolitika.pdf Son giriş tarihi: 19 Eylül 2009.
- Aydın, Ersel ve Julie Matthews, “Türkiye’de Uluslar arası İlişkiler Disiplininde Özgün Kuram Potansiyeli: Anadolu Ekolünü Oluşturmak Mümkün mü?”, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt: 5, No.17, 2008, ss. 161-187.
- Aydın, Ersel, “Küreselleşme ve Güvenlik: Teorik Yaklaşımlar,” *Avrasya Dosyası*, Cilt: 9, No. 2, 2003, ss. 36-50.
- Aydın, Ersel, Erol Kurubaş ve Haluk Özdemir, *Yöntem, Kuram, Komplo*, Ankara: Asil, 2009.
- Bağcı,Hüseyin, “Küresel ve Bölgesel Gelişmelerin Işığında Türk Dış ve Güvenlik Politikaları Üzerine Bir Değerlendirme”, *Yeni Türkiye*, Cilt: 4, No. 19, 1998, ss. 312-320.

- Baldwin, David *Neorealism and Neoliberalism: The Contemporary Debate*, New York: Columbia University Press, 1993.
- Benson, Michelle ve Nil S. Şatana, "Choosing Sides: UN Resolutions and Non-Neutrality", Jacob Bercovitch ve Scott Gartner ed. *International Conflict Mediation*, New York: Routledge Press, 2009.
- Benson, Michelle ve Nil S. Şatana, "Choosing Sides: UN Resolutions and Non-neutrality in International Conflicts", Jacob Bercovitch ve Scott Gartner (eds), *International Conflict Mediation: New Approaches and Finding*, NY: Routledge Press, 2009, s. 135-156.
- Bilgin, Pınar, "The Securityness of Secularism? The Case of Turkey," *Security Dialogue*, Cilt: 39, No. 6, 2008, ss. 593-614.
- Bilgin, Pınar "Turkey's Changing Security Discourses: The Challenge of Globalisation," *European Journal of Political Research*, Cilt: 44, 2005, ss. 175-201.
- Bilgin, Pınar, "Uluslararası İlişkiler Çalışmalarında 'Merkez-Çevre': Türkiye Nerede?," *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt: 2, No. 6, 2005, ss. 3-14.
- Bilgin, Pınar, "Only Strong States Can Survive in Turkey's Geography: The Uses of Geopolitical Truths in Turkey," *Political Geography*, Cilt: 26, 2007, ss. 740-756.
- Brooks, Stephen G. ve William C. Wohlforth, "Hard Times for Soft Balancing", *International Security*, Cilt: 30, No.1, 2005, ss. 72-108.
- Brzezinski, Zbigniew, "How to Avoid a New Cold War", 07.06.2007, <http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,1630544,00.html>. Son giriş tarihi: 3 Kasım 2009.
- Burchill, Scott et al., *Theories of International Relations*. NY: Palgrave Macmillan, 2009.
- Cenap Çakmak, "Realist Teori, Uluslararası İlişkilere Etkisi ve Kritiği," *Kamu Hukuku Arşivi (KHUKA)*, Mart 2006, ss. 44-55.
- Checkel, Jeffrey T, "Constructivist Approaches to European Integration." Center for European Studies, University of Oslo, Working Paper, 2006. http://www.arena.uio.no/publications/working-papers2006/papers/wp06_06.pdf Son giriş tarihi: 15 Ekim 2009.

- Collins, Alan, *Contemporary Security Studies*. UK: Oxford University Press, 2007.
- Crescenzi, Mark, “Economic Exit, Interdependence and Conflict”, *Journal of Politics*, Cilt: 65, No. 3, 2003, ss. 809-832.
- Checkel, Jeffrey T., “The Constructivist Turn in International Relations Theory.” *World Politics*, Cilt: 50, No. 2, 1998, ss. 324-348.
- Dağı, İhsan D., Şaban H. Çalış ve Ramazan Gözen, *Türkiye’nin Dış Politika Gündemi: Kimlik, Demokrasi, Güvenlik*, Ankara: Liberte Yayınevi, 2001.
- Dağı, İhsan, “Turkey in the 1990s: Foreign Policy, Human Rights and the Search for a New Identity,” *Mediterranean Quarterly: Journal of Global Issues*, Cilt:4, No. 4, 1993, ss. 60-77.
- Dağı, Zeynep, *Rusya’nın Dönüşümü: Kimlik, Milliyetçilik ve Dış Politika*, İstanbul: Boyut, 2002.
- Davutoğlu, Ahmet, *Stratejik Derinlik: Türkiye’nin Uluslararası Konumu*, İstanbul, Küre, 2003, ss. 17-34.
- de Mesquita, Bruce Bueno, *Principles of International Politics*, 2nd ed. Washington DC: CQ Press, 2002.
- *Demokrasi Platformu*, Cilt:1, No.1, 2005.
- Eralp, Atila, İltur Turan ve M. Süreyya Yüksel, “Değişen Dünyada Türkiye’nin Değişen Yeni Jeo-Stratejik Konumu”, *İktisat Dergisi*, No. 305-307, 1990, ss. 51,-61.
- Farnham,Barbara, “The Theory of Democratic Peace and Threat Perception”, *International Studies Quarterly*, Cilt: 47, 2003, ss. 395-415.
- Farrell,Theo, “Constructivist Security Studies: Portrait of a Research Program.” *International Studies Review*, Cilt: 4, No.1, 2002, ss. 49-72.
- Fierke, K.M., “Constructivism in International Relations” Tim Dunne, Mija Kurki, Steve Smith, eds., *International Relations Theories: Discipline and Diversity*, UK: Oxford University Press, 2007, ss. 166 -185.

- Finnemore, Martha, "Constructing Norms of Humanitarian Intervention", Richard K. Betts, ed., *Conflict after the Cold War: Arguments on Causes of War and Peace*, London: Longman Inc., 2007.
 - Finnemore, Martha, *National Interests in International Society*, New York: Cornell University Press, 1996.
 - Fukuyama, Francis, *Devlet İnşası*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2005.
 - Gartzke, Erik, "Preferences and the Democratic Peace", *International Studies Quarterly*, Cilt: 44, No.2, 2000, ss. 191-210.
 - Gelpi, Christopher F. ve Michael Griesdorf, "Winners or Losers? Democracies in International Crisis, 1918-94," *American Political Science Review*, Cilt: 95, No:3, 2001, ss. 633-647.
 - Gilpin, Robert, *War and Change in World Politics*, New York: Cambridge University Press, 1981.
 - Gözen, Ramazan, "Türk Dış Politikasının Avrupa Birliği'ne Doğru Dönüşümü," *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt: 2, No. 6, 2006, ss. 1-16.
 - Gürkan, İhsan, "Jeopolitik ve Stratejik Yönleriyle Balkanlar ve Türkiye, Geçmişin Işığında Geleceğe Bakış," *Balkanlar, İstanbul, Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı*, 1993, ss. 259-273.
 - Hopf, Ted, *Social Construction of International Politics: Identities and Foreign Policies, Moscow 1955-1999*. New York: Cornell University Press, 2002.
 - Hülse, Rainer ve Alexander Spencer, "The Metaphor of Terror: Terrorism Studies and the Constructivist Turn", *Security Dialogue*, Cilt: 39, No. 6, 2008, ss. 571-592.
 - Huntley, Wade L., "Threats all the way down: US Strategic Initiatives in a Unipolar World," *Review of International Studies*, Cilt: 32, No. 1, 2006, ss.49-67.
- <http://www.foxnews.com/story/0,2933,403747,00.html> Son giriş tarihi 4 Kasım 2009.
- İçduygu, Ahmet ve E. Fuat Keyman, "Globalization, Security and Migration," *Global Governance*, Cilt: 6, No. 3, 2000, ss. 383-398.

- İlhan, Suat, “Jeopolitik Gelişmeler ve Türk Dünyası”, *Avrasya Etütleri*, Cilt: 2, No. 5, 1995, ss. 23-37.
- Juergensmeyer, M., *The New Cold War*. Ca: California University Press, 1993.
- Jørgensen, Knud Erik, Mark A. Pollack ve Ben Rosamond (eds), *Handbook of European Union Politics*, UK: Sage Publications, 2006.
- Karaosmanoğlu, Ali, Avrupa Birliği Savunma ve Güvenlik Kültürü Açısından Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri,” *DoğuBatı*, Cilt: 4, No. 14, 2001, ss. 157-166.
- Karaosmanoğlu, Ali L., “Globalization and Its Impact on Turkey’s Security,” Ali L. Karaosmanoğlu ve Seyfi Taşhan (ed), *The Europeanization of Turkey’s Security Policy: Prospects and Pitfalls*, Ankara: Foreign Policy Institute, 2004, ss. 11-24.
- Karaosmanoğlu, Ali L., *İç Çatışmaların Çözümü ve Uluslararası Örgütler*, İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 1981.
- Karaosmanoğlu, Ali, “The Condition of Security Studies in Turkey” Bilkent Üniversitesi ve CESS işbirliği altında yapılan *Good Governance in the Security Sector* konulu konferansta sunuldu. 19 Kasım 2009.
- Kardaş, Şaban, “Türk-Amerikan İlişkilerine Teorik Bakış: Neo-klasik Realist Bir Çerçeve,” *Demokrasi Platformu*, Cilt: 4, No.13, 2008, ss. 1-36.
- Katzenstein, Peter, *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*. New York: Columbia University Press, 1996.
- Keohane, Robert O. ve Joseph S. Nye, “Power and Interdependence in the Information Age”, *Foreign Affairs*, Cilt: 77, No.5, 1998, ss. 81-94.
- Keyman, Fuat, *Küreselleşme, Devlet, Kimlik/Farklılık: Uluslararası İlişkiler Kuramını Yeniden Düşünmek*, Çev. Simten Çoşar, İstanbul: Alfa Yayınları, 2000.
- Kirişçi, Kemal, “The Kurdish Question and Turkish Foreign Policy”, *The Future of Turkish Foreign Policy*, Lenore G. Martin and Dimitris Keridis (eds.), The MIT Press, Cambridge, 2004, 277-315.
- Kona, Gamze, “Security Concerns of Turkey: Cold War and Post-Cold War Periods”, *Turkish Review of Eurasian Studies*, Cilt: 4, 2004, ss. 207-254.
- Küçük, Mustafa “Uluslararası İlişkiler Kuramında ‘Kontrüktivist Dönüşü’ Anlamak”, *Ege Akademik Bakış* Cilt: 9, No.2, 2009, ss. 771-795.

- Kugler, Jacek ve Ronald L. Tammen. "Power Transition and China-US Conflicts," *The Chinese Journal of International Politics*, Cilt: 1, No.1, 2006, ss. 35-55.
- Kugler, Jacek, "China Becomes the Strongest - 2050?: International Security Environment and US, China, Taiwan Trilateral Relations" in *China Becomes the Strongest? Preventing the Perfect Storm in the Taiwan Strait a Power Transition Perspective* ed. Antonio C. Hsiang, Asian Cultural Studies, Taipei, Taiwan, 2006.
- Kurubaş, Erol, "Etnik Sorun-Dış Politika İlişkisi Bağlamında Kürt Sorununun Türk Dış Politikasına Etkileri", *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt: 8, No.1, 2009, ss. 39-69.
- Kydd, Andrew, "Trust Building, Trust Breaking: The Dilemma of NATO Enlargement", *International Organization*, Cilt: 55, No. 4, 2001, ss. 801-828.
- Laura Neack, "UN Peace-keeping: In the Interest of Community or Self?" *Journal of Peace Research*, Cilt: 32, No. 2, 1995, ss. 181-196.
- Layne, Christopher "The Waning of U.S. Hegemony - Myth or Reality? A Review Essay." *International Security*, Cilt:34, No. 1, 2009, ss. 147-172.
- Lieber, Keir A. ve Gerard Alexander. "Waiting for Balancing", *International Security*, Vol: 30, No.1, 2005, ss. 109-139.
- Lott, Anthony D., *Creating Insecurity Realism, Constructivism and US Security Policy*, UK: Ashgate Publishing Limited, 2004.
- Maoz, Zeev, "Network Polarization, Network Interdependence and International Conflict: 1816-2002", *Journal of Peace Research*, Cilt: 43, No. 4, 2006, ss. 391-411.
- McLaughlin Mitchell, Sara, "A Kantian System? Democracy and Third Party Conflict Resolution", *American Journal of Political Science*, Cilt: 46, No. 4, 2002, ss. 749-759.
- Mearsheimer, John J. ve Stephen M. Walt, "An Unnecessary War," *Foreign Policy*, January-February 2003. - Walt, Stephen M., "Beyond bin Laden: Reshaping U.S. Foreign Policy," *International Security*, Cilt: 26, No. 3, 2001/02.
- Mearsheimer, John J., *Conventional Deterrence*, London: Cornell University Press, 1983.

- Mearsheimer, John,. “Reckless States and Realism”, *International Relations*, Cilt: 23, 2009, ss. 241-256.
- Mearsheimer, John J., “Why We Will Soon Miss The Cold War” *The Atlantic Monthly* Cilt 266, No. 2, 1990, ss. 35-50.
- Morgenthau, Hans J., *Politics among Nations: The Struggle for Peace*. New York: Knopf, 1967.
- Mousseau, Michael, “Comparing New Theory with Prior Beliefs: Market Civilization and the Democratic Peace”, *Conflict Management and Peace Science*, Cilt:22, No.1, 2005, ss. 63-77.
- Mousseau, Michael, “Democracy and Compromise in Militarized Interstate Conflicts, 1816–1992,” *Journal of Conflict Resolution*, Cilt: 42, No. 2, 1998, ss. 210-230.
- Nye, Joseph ve Robert Keohane, *Power and Interdependence: World Politics in Transition*. Little, Brown and Company 1977.
- Oğuzlu, Tank ve Burak Bilgehan Özpek, “Turkey’s Europeanization”, *International Journal*, Cilt: 63, No. 4, 2008, pp. 991-1009.
- Özdağ,Muzaffer, “21. Yüzyılın Eşiğinde Türkiye ve Türk Dünyası Jeopolitiği-2: ‘Türk Yüzyılı’ Hayal Değil,” *Tarih ve Medeniyet*, Cilt: 2, No. 17, 1995, ss. 43-46.
- Özpek, Burak Bilgehan, “Türkiye-AB İlişkilerinde Yeni Bir Realist Boyut Olarak Enerji,” *Demokrasi Platformu*, Cilt: 4, Sayı: 13, 2008,ss. 107-116.
- Öztürk, Osman Metin, *Türkiye ve Ortadoğu: Savunma ve Güvenlik*, Ankara, Gündoğan Yayınları, 1997.
- Pape, Robert, *Dying to Win: Strategic Logic of Suicide Bombing*, New York: Random House, 2005.
- Polat, Necati, “Realignment in Turkey”, *Internationale Politik*, Cilt: 5, No.4, 2004, ss. 35-44.
- Rosecrance, Richard N., “Bipolarity, Multipolarity, and the Future.” *Journal of Conflict Resolution* Cilt: 10, 1966, ss. 314-27.

- Ruggie, John Gerard, "What Makes the World Hang Together? Neoliberalism and the Social Constructivist Challenge." *International Organization* (CUP), Cilt. 52, No. 4, 1998.
- Rumelili, Bahar, "Constructing Identity and Relating to Difference: Understanding the EU's Mode of Differentiation, *Review of International Studies*, Cilt: 30, No. 1, 2004, ss. 27-47.
- Rumelili, Bahar, "Liminality and Perpetuation of Conflicts: Turkish-Greek Relations in the Context of Community-Building by the EU", *European Journal of International Relations*, Cilt: 9, No. 2, 2003, ss. 213-248.
- "Russia Invasion of Georgia Sparks New Cold War Rhetoric", 14.08.2008,
- Sakwa, Richard, "'New Cold War' or 'twenty years' crisis? Russia and International Politics", *International Affairs*, Cilt: 84, No. 2, 2008, ss. 241-267;
- Şatana, Nil S. "Kürt Sorunu ve Türkiye-ABD İlişkileri", *Demokrasi Platformu*, Cilt: 4, No. 13, 2008, ss. 89-105.
- Satana, Nil S., "Transformation of the Turkish Military and the Path to Democracy," *Armed Forces & Society*, Cilt: 34, No. 3, 2008, ss. 357-388.
- Satana, Nil S., "Civil Wars, American Interests and Actions: Catastrophic Precedents?" *International Studies Review*, Cilt:11, No: 4, 2009, ss. 804-807.
- Savun, Burcu, "Information, Bias, and Mediation Success" *International Studies Quarterly*, Cilt: 52, 2008, ss. 25-47.
- Sezer, Duygu Bazoğlu, *Kamuoyu ve Dış Politika*, Ankara: AÜSBF Yayınları, 1972.
- Soysal, İsmail, "The Influence of the Concept of Western Civilization on Turkish Foreign Policy" *Foreign Policy*, Cilt: 6, No. 374, 1977, ss. 3-6.
- T. V., Paul, "Soft Balancing in the Age of U.S. Supremacy." *International Security*, Cilt: 30, No. 1, 2005, ss. 46-71.
- Tannrısever, Oktay F., "Güvenlik", Atilla Eralp (ed), *Devlet ve Ötesi: Uluslar arası İlişkilerde Temel Kavramlar*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2005.
- Tekin, Ali ve Paul A. Williams, "Turkey and EU Energy Security: The Pipeline Connection", *East European Quarterly*, Cilt: 42, No: 4, 2008, ss. 419-435.

- Tuna, Gülgün, *Yeni Güvenlik: Küresel Ekonomik, Ekolojik ve Sosyal Tehditler*. İstanbul: Nobel Yayın, 2001.
- Tuncer, İdil, “Rusya Federasyonu’nun Yeni Güvenlik Doktrini: Yakın Çevre ve Türkiye”, Gencer Özkan ve Şule Kut (ed), *En Uzun On Yıl*, İstanbul: Büke Yayınları, 2000, ss. 435-460.
- Turan, Kemal, “İran Nükleer Krizinde Bıçak Sırtında Siyaset,” *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 7, 2008, ss. 39-53.
- Türkeş, Mustafa, “Doksanlı Yıllarda NATO’nun öncelikleri ve Türkiye”, Gencer Özkan ve Şule Kut (ed), *En Uzun On Yıl*, İstanbul: Büke Yayınları, 2000, ss. 193-219.
- “Türk Dış Politikası ve Teorik Çerçevesi/Yeni Arayışlar/Stratejik Derinlik” konulu TASAM Konferansı, 31 Ekim 2009, <http://www.tasam.org/index.php?altid=2988>
- “Uğur Özgöker Röportajı”, 8 Mayıs 2007, <http://www.turkiyeavrupavakfi.org/index.php/arastirma-yorum/roportajlar/1760-ugur-ozgoker.html>, Son giriş tarihi: 1 Kasım 2009.
- Uzgel, İlhan, *Ulusal Çıkar ve Dış Politika*, Ankara: İmge, 2004.
- Wallander, Celeste, “NATO’s Price.” *Foreign Affairs*, Cilt: 81, No. 6, 2002, ss. 2-8.
- Wallerstein, Immanuel, “The Eagle Has Crash Landed.” *Foreign Policy*, Cilt: 131, Temmuz-Ağustos 2002, ss. 60-68.
- Waltz, Kenneth, “Neorealism: Confusion and Criticism”, *Journal of Politics and Society*, Cilt: 15, 2004, ss. 2-7.
- Waltz, Kenneth, “NATO’s Expansion: A Realist’s View.” in *Explaining NATO Enlargement*, ed. Robert Rauchhaus. London, UK: Frank Cass Press, 2001.
- Waltz, Kenneth, “Structural Realism After Cold War”, *International Security*, Cilt: 25, No. 1, 2000, ss. 5-41.
- Waltz, Kenneth, *Man, the State and War: A Theoretical Analysis*. New York: Columbia University Press, 1959.

- Waltz, Kenneth, *Theory of International Politics*. MA: Addison Wesley, 1979.
 - Wendt, Alexander, "Anarchy is What States Make of it: The Social Construction of Power Politics," *International Organization*, Cilt: 46, No. 2, 1992, ss. 391-426.
 - Wendt, Alexander, *Social Theory of International Politics*. Cambridge: Cambridge University Press, 1999.
 - Yılmaz, Eylem ve Pınar Bilgin. "Constructing Turkey's Western Identity during the Cold War," *International Journal*, Cilt: 61, No. 1, 2005/2006, ss. 39-59.
 - Yılmaz, Sait, "ABD'nin Savaş Senaryoları, Gürcistan'ı Doğru Okumak," *Beykent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi Bülteni*, Ağustos 2008.
 - Ziring, Lawrence Robert Riggs ve Jack Plano, *The United Nations: International Organization and World Politics*, Belmont, CA: Thompson Wadsworth, 2005.
-